

Ustanovenia Spoločenstva o sociálnom zabezpečení

Vaše práva pri pohybe
v rámci Európskej únie

Sociálne zabezpečenie a sociálna integrácia

Zamestnanosť & sociálne záležitosti

Európska komisia

Ustanovenia Spoločenstva o sociálnom zabezpečení

Vaše práva pri pohybe v rámci Európskej únie

Zamestnanosť & sociálne záležitosti

Sociálne zabezpečenie a sociálna integrácia

Európska komisia

Generálne riaditeľstvo pre zamestnanosť, sociálne záležitosti a rovnosť príležitostí
Oddelenie E.3

Rukopis aktualizovaný 1. októbra 2004

Obsah tejto publikácie sa nemusí bezpodmienečne zhodovať s názorom alebo so stanoviskom Európskej komisie, Generálneho riaditeľstva pre zamestnanosť, sociálne záležitosti a rovnosť príležitostí.

Elektronický informačný bulletin „Esmail“ Generálneho riaditeľstva pre zamestnanosť a sociálne záležitosti Európskej komisie si môžete objednať elektronicky na adrese empl-esmail@cec.eu.int. Informačný bulletin vychádza pravidelne v nemčine, angličtine a vo francúzštine.

***Europe Direct je služba, ktorá vám pomôže nájsť odpovede
na vaše otázky o Európskej únii***

**Bezplatné telefónne číslo:
00 800 6 7 8 9 10 11**

Ďalšie informácie o Európskej únii sú k dispozícii na internetovej adrese prostredníctvom servera Európa (<http://europa.eu.int>).

Na konci publikácie sa uvádza bibliografia.

Luxemburg: Úrad pre vydávanie úradných publikácií Európskych spoločenstiev, 2005.

ISBN 92-79-00007-1

© Európske spoločenstvá, 2005.

Rozmnožovanie je povolené iba s uvedením zdroja.

Printed in Belgium

VYTLAČENÉ NA BIELOM BEZCHLÓROVOM PAPIERI

Čo je cieľom tejto príručky?

Cieľom tejto príručky je poskytnúť zrozumiteľné informácie o vašich právach a povinnostiach v oblasti sociálneho zabezpečenia vždy, keď sa na vás vzťahujú systémy sociálneho zabezpečenia dvoch alebo niekoľkých členských štátov Európskej únie.

Takýto prípad môže nastať napríklad vtedy, keď pracujete v zahraničí, keď sa usadíte inde v Európskej únii alebo jednoducho počas vášho prechodného pobytu v inom členskom štáte.

Systémy sociálneho zabezpečenia jednotlivých krajín sú značne rozdielne, ustanovenia Spoločenstva o sociálnom zabezpečení sa stále menia a ich účelom nie je tieto systémy zosúladiť. Cieľom týchto ustanovení je výlučne predísť tomu, aby ste nestratili všetky práva alebo ich časť v oblasti sociálneho zabezpečenia pri pohybe z jedného členského štátu do druhého.

Pri vycestovaní do iného členského štátu sa vaša situácia, pokiaľ ide o sociálne zabezpečenie, môže zmeniť. Vrelo vám preto odporúčame, aby ste sa najskôr oboznámili s jednotlivými kapitolami tejto príručky a v prípade potreby požiadali o bližšie informácie inštitúciu sociálneho zabezpečenia v krajine, v ktorej máte bydlisko.

Majte na zreteli, že táto príručka neopisuje systémy sociálneho zabezpečenia členských štátov. Podrobné zhrnutie uvedených systémov nájdete v príručke, ktorú vydal Úrad pre vydávanie úradných publikácií Európskych spoločenstiev v roku 2002. Príručka má názov *Vos droits de sécurité sociale quand vous vous déplacez dans l'Union européenne — Guide pratique (Vaše práva na sociálne zabezpečenie pri pohybe v rámci Európskej únie – Praktická príručka)* a je k dispozícii na adrese uvedenej na konci tejto príručky.

Obsah

1.	Prečo sú potrebné ustanovenia Spoločenstva o sociálnom zabezpečení?	7
2.	Vzťahujú sa na vás tieto ustanovenia?	9
3.	V ktorých krajinách sa môžete domáhať uplatnenia týchto ustanovení?	10
4.	Na aké oblasti sa vzťahujú?	11
5.	Aký je obsah ustanovení Spoločenstva o sociálnom zabezpečení?	13
5.1.	V ktorej krajine ste poistený?	14
5.2.	Aké sú vaše práva a povinnosti v krajine, v ktorej ste poistený?	17
5.3.	Čo musíte vedieť v prípade choroby alebo materstva	18
5.4.	Pracovné úrazy a choroby z povolania	23
5.5.	Invalidita	24
5.6.	Kto vypláca starobný dôchodok?	27
5.7.	Pozostalostné dávky a podpory pri úmrtí	30
5.8.	Čo robiť v prípade nezamestnanosti?	32
5.9.	Ako je to s rodinnými dávkami?	34
6.	Jedným slovom, vaše práva, ak ste...	36
6.1.	Cezhraničný pracovník	36
6.2.	Sezónny pracovník	37
6.3.	Vyslaný pracovník	37
6.4.	Poberateľ dôchodku	38
6.5.	Študent	39
6.6.	Turista	39
6.7.	Neaktívna osoba	40
6.8.	Občan tretej krajiny	41

7.	Ustanovenia Spoločenstva v praxi	42
7.1.	Ustanovenia Spoločenstva majú prednosť: nezaťažujte sa rozpormi medzi vnútroštátnymi právnymi predpismi a nariadeniami Spoločenstva	42
7.2.	Formuláre a formálne náležitosti	42
7.3.	Cudzie krajiny, cudzie jazyky: nemusí to byť problém!	44
7.4.	Inštitúcie sociálneho zabezpečenia členských štátov: vaše kontaktné miesto v prípade akéhokoľvek problému	46
7.5.	Podanie žaloby: vaše výsostné právo!	46
7.6.	Súdny dvor Európskych spoločenstiev: garant práv európskych občanov	47
8.	Máte ďalšie otázky?	50

1. Prečo sú potrebné ustanovenia Spoločenstva o sociálnom zabezpečení?

Bez ustanovení Spoločenstva o sociálnom zabezpečení by milióny európskych občanov boli nedostatočne chránení.

Pracovníci, či už zamestnanci alebo samostatne zárobkovo činné osoby, úradníci, poberatelia dôchodku, študenti, turisti a ostatné kategórie osôb využívajúcich právo na voľný pohyb a pobyt v rámci Európskej únie sa stretávajú s viacerými otázkami a problémami súvisiacimi s ich sociálnym zabezpečením, napríklad:

- Kto uhradí účet nemocnice v prípade úrazu alebo choroby počas pobytu v zahraničí?
- Aké nároky na dôchodok má osoba, ktorá bola zamestnaná v inej krajine niekoľko mesiacov?
- Ktorá krajina vypláca podporu v nezamestnanosti pracovníkom z pohraničných oblastí?
- Ktorá krajina vypláca rodinné dávky, keď deti bývajú v inom členskom štáte?
- Kde sa musia platiť príspevky na sociálne zabezpečenie, v akom jazyku treba podávať žiadosti o dávky a aké lehoty treba dodržať?

Je zrejmé, že vnútroštátne právne predpisy o sociálnom zabezpečení nemôžu dať odpoveď na všetky uvedené otázky alebo prinajmenšom na časť týchto otázok: mnohí pracovníci sa môžu vystaviť riziku, že sa poistia dvakrát alebo sa nepoistia vôbec, môžu stratiť získané nároky na dávky zo sociálneho zabezpečenia, pričom im nevznikne nárok na iné dávky. Práve preto potrebujeme európske ustanovenia, ktoré budú platiť v celej Únii a zabezpečia účinnú a úplnú ochranu.

Osoby, na ktoré sa vzťahujú tieto ustanovenia, budú využívať svoje právo na pohyb a pobyt v rámci Európskej únie bez obáv iba vtedy, keď budú mať istotu, že to negatívne neovplyvní ich práva na sociálne zabezpečenie.

Tieto ustanovenia existujú už viac ako tridsať rokov. Veľakrát sa upravovali, vylepšovali a rozširovali. V súčasnosti sú uvedené v **nariadení (EHS) č. 1408/71 a v nariadení (EHS) č. 574/72** ⁽¹⁾.

Tieto nariadenia ponúkajú praktické a uspokojivé riešenia väčšiny cezhraničných problémov, ktoré sa objavujú v oblasti sociálneho zabezpečenia. Uvidíte, že niektoré problémy zostali ešte nevyriešené. Komisia Európskych spoločenstiev bude naďalej pokračovať v úsilí zlepšiť a zjednodušiť ustanovenia Spoločenstva v snahe zlepšiť ich zrozumiteľnosť a zaplniť medzery, ktoré ešte stále pretrvávajú.

Podobne ako vnútroštátne ustanovenia o sociálnom zabezpečení sa ustanovenia Spoločenstva o sociálnom zabezpečení zdajú byť na prvý pohľad náročné, odborné a komplikované. Ale nedajte sa odradiť: základné zásady ľahko pochopia aj laici.

Dúfame, že nasledujúce vysvetlenie vám umožní získať celkový prehľad, ale v každom konkrétnom prípade sa obráťte na príslušné úrady alebo inštitúcie sociálneho zabezpečenia alebo viaceré poradenské organizácie a združenia, ktoré sa zaoberajú problémami pracovníkov pohybujúcich sa v krajinách Európskej únie a v Európskom hospodárskom priestore ešte prv, než podľa tejto príručky prijmete akékoľvek rozhodnutie o vašej pracovnej a súkromnej budúcnosti.

⁽¹⁾ Aktualizovaná verzia nariadení, ktorá obsahuje všetky zmeny a doplnenia vykonané až do roku 2004 sa nachádza na adrese http://europa.eu.int/eur-lex/fr/lif/reg/fr_register_05204020.html

2. Vzťahujú sa na vás tieto ustanovenia?

V súčasnosti sa ustanovenia Spoločenstva o sociálnom zabezpečení ešte nevzťahujú na všetky osoby, ktoré sa pohybujú alebo sa zdržiavajú v členských štátoch Európskej únie alebo Európskeho hospodárskeho priestoru. Z tohto dôvodu je potrebné, aby ste si overili, či sa tieto ustanovenia týkajú aj vás osobne a či vám poskytujú ochranu, pretože iba v kladnom prípade sa budete môcť domáhať ich uplatnenia pred vnútroštátnymi súdmi a inštitúciami.

Keďže je potrebné mať štátne občianstvo niektorého členského štátu Európskej únie alebo Európskeho hospodárskeho priestoru, predpismi Spoločenstva sú chránené tieto osoby:

- zamestnanci alebo samostatne zárobkovo činné osoby, ktoré sú poistené alebo boli poistené na základe právnych ustanovení týchto štátov,
- úradníci ⁽²⁾,
- študenti ⁽³⁾,
- poberatelia dôchodku, aj keď odišli do dôchodku ešte pred vstupom ich krajiny do Európskej únie alebo do Európskeho hospodárskeho priestoru,
- rodinní príslušníci a pozostalí uvedených osôb bez ohľadu na ich štátne občianstvo. V zásade je štatút rodinného príslušníka vymedzený právnymi predpismi štátu bydliska,
- štátni príslušníci z tretích krajín (podrobnejšie informácie pozri v bode 6.8).

Všetky osoby, ktoré nepatria medzi uvedené kategórie, predpisy Spoločenstva nechránia. Ide najmä o:

- osoby, na ktoré sa nevzťahuje alebo sa už nevzťahuje štátny všeobecný systém sociálneho zabezpečenia, alebo sa pokladajú za rodinných príslušníkov zamestnanca alebo samostatne zárobkovo činnnej osoby, alebo poberateľa dôchodku (neaktívne osoby).

⁽²⁾ Nariadenie Rady (ES) č. 1606/98 z 29. júna 1998 uverejnené v Ú. v. ES L 209, 25.7.1998.

⁽³⁾ Nariadenie Rady (ES) č. 307/1999 z 8. februára 1999 uverejnené v Ú. v. ES L 38, 12.2.1999.

3. V ktorých krajinách sa môžete domáhať uplatnenia týchto ustanovení?

Uplatnenia ustanovení Spoločenstva o sociálnom zabezpečení sa môžete domáhať vo všetkých členských štátoch Európskej únie alebo Európskeho hospodárskeho priestoru, a to v týchto štátoch:

Belgicko	Island	Poľsko
Cyprus	Lichtenštajnsko	Portugalsko
Česká republika	Litva	Rakúsko
Dánsko	Lotyšsko	Slovensko
Estónsko	Luxembursko	Slovinsko
Fínsko	Maďarsko	Španielsko
Francúzsko	Malta	Spojené kráľovstvo
Grécko	Nemecko	Švédsko
Holandsko	Nórsko	Taliansko
Írsko		

Treba poznamenať, že ustanovenia o sociálnom zabezpečení nadobudli účinnosť 1. júna 2002 aj vo Švajčiarsku na základe bilaterálnej dohody uzavretej medzi touto krajinou a Spoločenstvom.

Poznámka

Termínom „krajina“, „štát“ alebo „členský štát“ sa v tejto príručke rozumejú vymenované krajiny. Všetky ostatné krajiny sa tu nazývajú „tretie krajiny“ alebo „tretie štáty“.

Ak môžete preukázať doby poistenia v členskom štáte a v treťom štáte, nemôžete sa domáhať uplatnenia ustanovení Spoločenstva o sociálnom zabezpečení vo vzťahu k tomuto tretiemu štátu. V mnohých prípadoch však existujú dvojstranné dohody o sociálnom zabezpečení medzi týmto členským štátom a týmto tretím štátom alebo medzi Európskou úniou a tretím štátom, ktoré poskytujú podobnú ochranu. Viac informácií získate v inštitúciách sociálneho zabezpečenia vo vašej krajine.

4. Na aké oblasti sa vzťahujú?

Ustanovenia Spoločenstva o sociálnom zabezpečení sa vzťahujú na vnútroštátne právne ustanovenia v týchto oblastiach:

- choroba a materstvo,
- pracovné úrazy,
- choroby z povolania,
- invalidné dôchodky,
- starobné dôchodky,
- pozostalostné dávky,
- podpory pri úmrtí,
- dávky v nezamestnanosti,
- rodinné dávky.

To znamená, že sa môžete domáhať uplatnenia ustanovení Spoločenstva vždy, keď to bude potrebné z hľadiska uplatnenia vášho nároku na dávky.

Ustanovenia Spoločenstva sa však nevzťahujú na tieto oblasti:

- sociálnu a lekársku pomoc: tieto dávky sa zvyčajne vzťahujú na príjmy a nevzťahujú sa na žiadnu z uvedených kategórií osôb,
- dávky vojnovým obetiam alebo obetiam dôsledkov vojny,
- dávky, ktoré vyplývajú zo súčasných systémov predčasného dôchodku; v prípade týchto dávok sa môžu uplatniť iné ustanovenia Spoločenstva.

Čo sa týka dávok v rámci zamestnaneckého dôchodkového zabezpečenia, právo na tieto dávky zaručuje smernica Rady (*).

V určitých prípadoch sa môže ťažko určiť, či určitú dávku pokrývajú ustanovenia Spoločenstva. Neváhajte preto a pre istotu sa obráťte na príslušnú inštitúciu.

(*) Smernica Rady 98/49/ES z 29. júna 1998 uverejnená v Ú. v. ES L 209, 25.7.1998.

Upozornenie

Ustanovenia Spoločenstva sa týkajú oblasti sociálneho zabezpečenia a nie daňových otázok, ktoré riešia dvojstranné dohody. S otázkami týkajúcimi sa vášho prípadu sa obráťte na daňový úrad vašej krajiny.

5. Aký je obsah ustanovení Spoločenstva o sociálnom zabezpečení?

Ustanovenia Spoločenstva o sociálnom zabezpečení nenahrádzajú jednotlivé vnútroštátne systémy sociálneho zabezpečenia jednotným európskym systémom. Takáto harmonizácia by totiž nebola možná pre veľké rozdiely medzi dvadsiatimi ôsmimi členskými štátmi Európskej únie a Európskeho hospodárskeho priestoru. Tieto rôzne systémy sociálneho zabezpečenia sú výsledkom jednak dlhoročných tradícií, ktoré sa hlboko zakorenili v národnej kultúre, a jednak preferencií.

Cieľom ustanovení Spoločenstva o sociálnom zabezpečení nie je zosúladiť, ale iba koordinovať vnútroštátne systémy sociálneho zabezpečenia.

Inými slovami, každý členský štát sa môže slobodne rozhodnúť, kto musí byť poistený na základe jeho právnych predpisov, aké dávky sa vyplácajú a za akých podmienok, ako sa tieto dávky vypočítajú a koľko príspevkov sa musí platiť. Ustanovenia Spoločenstva stanovujú spoločné pravidlá a zásady, ktoré musia dodržiavať všetky vnútroštátne úrady, inštitúcie sociálneho zabezpečenia, súdy a tribunály pri uplatňovaní vnútroštátnych zákonov. Týmto sa zaručuje, že uplatňovaním rôznych vnútroštátnych právnych predpisov nebudú poškodené práva občanov, ktorí si uplatňujú právo pohybu a pobytu v Európskej únii a v Európskom hospodárskom priestore.

Jednoducho povedané, ak ste si uplatnili právo pohybu a pobytu, nemôžete byť poškodený, pokiaľ ide o vaše práva, v porovnaní s osobou, ktorá vždy bývala a pracovala len v jednom členskom štáte. Treba najmä vyriešiť ďalej uvedené problémy.

- V niektorých členských štátoch je predpokladom sociálneho zabezpečenia bydlisko, kým v iných štátoch sú poistené iba osoby, ktoré vykonávajú pracovnú činnosť (a ich rodinní príslušníci). V snahe predísť situácii, že migrujúci pracovníci sú poistení dvakrát alebo nie sú nikde poistení, ustanovenia Spoločenstva o sociálnom zabezpečení určujú vnútroštátne právne predpisy, ktoré sa uplatňujú na migrujúceho pracovníka v jednotlivých osobitných prípadoch.
- Podľa vnútroštátnych právnych predpisov závisí často právo na dávky od splnenia kritérií týkajúcich sa dĺžky poistenia, zamestnania alebo bydliska (podľa krajiny a typu dávok: šesť mesiacov, jeden rok, päť rokov, desať rokov, v niektorých prípadoch až pätnásť rokov).

Príklad

Čo by sa stalo, keby migrujúci pracovník, ktorý sa stal invalidom, bol najprv poistený štyri roky v členskom štáte, v ktorom musí na uplatnenie nároku na dávky invalidného dôchodku preukázať, že bol poistený najmenej päť rokov, potom štrnásť rokov v členskom štáte, kde sa vyžaduje pätnásť rokov poistenia?

Ak by neexistovali príslušné nariadenia, podľa vnútroštátnych právnych predpisov by tento pracovník nemal nárok na dávky invalidného dôchodku v žiadnom z týchto štátov, hoci bol celkove poistený osemnásť rokov!

Ustanovenia Spoločenstva ustanovujú „úhrn dôb poistenia“, čo znamená, že v určitých prípadoch sa doby poistenia, zamestnania alebo bydliska dosiahnuté podľa právnych predpisov jedného členského štátu započítajú na účely udelenia práva na dávky podľa právnych predpisov iného členského štátu.

- Podľa vnútroštátnych právnych predpisov sa dávky veľmi často vyplácajú iba osobám, ktoré majú bydlisko na území dotknutého štátu; v ostatných prípadoch sa výška dávky zníži (napríklad na 70 % namiesto 100 %) v prípade, že osoba býva v zahraničí. Takáto situácia by bola na úkor pracovníkov z pohraničných oblastí, sezónnych pracovníkov, rodinných príslušníkov migrujúcich pracovníkov, ktorí majú bydlisko v štáte pôvodu a poberateľov dôchodku, ktorí boli zamestnaní vo viacerých členských štátoch alebo ktorí sa v dôchodkovom veku jednoducho rozhodli presťahovať do iného členského štátu. Ustanovenia Spoločenstva o sociálnom zabezpečení poskytujú na všetky kategórie dávok vhodné riešenia tohto problému.
- Keď sa na osobu vzťahujú právne predpisy viacerých štátov, ustanovenia Spoločenstva o sociálnom zabezpečení musia určiť, ktorej krajine príslúcha vyplácať dávky.

Práve toto je účelom ustanovení Spoločenstva o sociálnom zabezpečení. Tieto ustanovenia nezavádzajú nové typy dávok a nerušia vnútroštátne právne predpisy. Ich cieľom je iba chrániť európskeho občana, ktorý pracuje, má bydlisko alebo pobyt v inom členskom štáte.

5.1. V ktorej krajine ste poistený?

Predtým, než začnete pracovať v zahraničí, musíte vedieť, v ktorej krajine budete poistený. Inými slovami, právne predpisy ktorej členskej krajiny sa na vás budú vzťahovať? Je to dôležité nielen pre platenie príspevkov sociálneho zabezpečenia, ale aj pre vaše právne nároky na dávky a nadobudnutie budúcich právnych nárokov na dôchodok.

Ustanovenia Spoločenstva o sociálnom zabezpečení poskytujú podrobné pravidlá, ktoré v jednotlivých prípadoch určujú, právne predpisy ktorej

krajiny sa budú uplatňovať. Základné zásady sú jednoduché a vysvetlené ďalej v texte.

A) V určenom čase podliehate právnym predpisom iba jedného členského štátu

Táto zásada sa vzťahuje na všetkých zamestnancov a samostatne zárobkovo činné osoby, na ktoré sa vzťahujú ustanovenia Spoločenstva, bez ohľadu na počet štátov, v ktorých vykonávajú pracovnú činnosť; osoby, ktoré pracujú v štyroch alebo piatich členských štátoch, takisto podliehajú právnym predpisom iba jedného členského štátu.

Existuje iba jedna malá výnimka z tejto základnej zásady: niekto, kto je zamestnancom v jednom členskom štáte a súčasne samostatne zárobkovo činnou osobou v inom členskom štáte, môže byť vo výnimočných prípadoch poistený v oboch členských štátoch.

B) Poistený ste v krajine, kde vykonávate pracovnú činnosť

Táto zásada sa uplatňuje na zamestnancov a samostatne zárobkovo činné osoby, a to aj vtedy, keď majú bydlisko na území iného členského štátu, alebo keď ich spoločnosti alebo zamestnávateľia majú sídlo v inom členskom štáte.

Inými slovami, ak prestanete pracovať v členskom štáte a začnete pracovať v inom členskom štáte, prejdete pod pôsobnosť právnych predpisov vašej „novej“ krajiny zamestnania. V dôsledku toho zaniknú vaše práva v „bývalej“ krajine, ktoré nadobudnete v „novej“ krajine zamestnania. Aj ako pracovník z pohraničnej oblasti, ktorý má naďalej bydlisko v „bývalej“ krajine zamestnania, budete poistený na základe právnych predpisov krajiny, v ktorej pracujete.

C) Dočasná výnimka: vyslanie do zahraničia

Môže sa stať, že podnik, ktorý vás zamestnáva v určitej krajine, vás dočasne vyšle do inej krajiny (vyslanie). Ak doba práce v zahraničí nepresahuje dvanásť mesiacov (a ak ste neboli vyslaný, aby ste nahradili iného zamestnanca, ktorého doba vyslania sa končí), budú sa na vás stále vzťahovať právne predpisy tej istej krajiny. Inými slovami, budete poistený na základe právnych predpisov „bývalej“ krajiny, aj keď ste dočasne vyslaný do „novej“ krajiny. Takéto riešenie je odôvodnené, pretože by bolo zbytočné zmeniť uplatniteľné právne predpisy na také krátke obdobia práce v zahraničí.

Pred vaším odchodom do krajiny služobného pridelenia si musíte zaobstarať formulár E 101, ktorý potvrdzuje, že ste i naďalej chránený právnymi predpismi bývalého štátu. Vy alebo váš zamestnávateľ tento formulár získate od inštitúcie členského štátu, ktorého právne predpisy sa na vás neprestali vzťahovať.

Ak v dôsledku nepredvídaných udalostí doba vašej práce v zahraničí prekročí dvanásť mesiacov, môžete požiadať o predĺženie obdobia vyslania maximálne o ďalších dvanásť mesiacov; v takomto prípade potrebujete formulár E 102.

Ustanovenia týkajúce sa vyslania sa nevzťahujú len na zamestnancov, ale aj na samostatne zárobkovo činné osoby, ktoré vykonávajú pracovnú činnosť v inej krajine.

D) Osobitné kategórie osôb

Námorníci: Ak ste námorníkom a pracujete na palube námornej lode, ktorá pláva pod vlajkou niektorého členského štátu, budete poistený v tomto štáte, aj keď žijete v inom členskom štáte.

Pracovníci medzinárodnej dopravy (okrem námorníkov): Ak ste zamestnancom podniku, ktorý zabezpečuje medzinárodné služby železničnej, cestnej, vzdušnej alebo riečnej dopravy, ste poistený v členskom štáte, kde má podnik sídlo (okrem prípadu, keď pracujete v pobočke alebo zastúpení tohto podniku v inom členskom štáte, alebo ak ste zamestnaný predovšetkým v krajine, v ktorej žijete).

Úradníci: Ako úradník (alebo osoba, ktorá sa za takého pokladá) ste poistený v krajine úradu, ktorý vás zamestnáva.

Príslušníci v službách ozbrojených síl: Vzťahujú sa na vás právne predpisy krajiny, pre ktorú vykonávate vojenskú službu. To isté platí pre osoby povolané vykonávať civilnú službu.

Osoby zamestnané diplomatickými misiami alebo konzulárnymi úradmi: V zásade ste poistený v štáte, v ktorom ste zamestnaný (t. j. v štáte, v ktorom sa nachádza diplomatická misia alebo konzulárny úrad); ak ste však štátnym príslušníkom štátu poverenia alebo vyslania, môžete si zvoliť možnosť poistenia v tomto štáte.

E) Osobitné prípady

V určitých výnimočných prípadoch nebudú uvedené pravidlá stačiť na určenie, kde sú zamestnanec alebo samostatne zárobkovo činná osoba poistení.

Osoby, ktoré zvyčajne pracujú vo viac ako jednom členskom štáte

V prípade, že ste zvyčajne zamestnaný vo viac ako jednom členskom štáte, poistený ste v krajine vášho bydliska, ak časť práce vykonávate v tejto krajine. To isté platí pre osoby samostatne zárobkovo činné, ktoré pracujú v niekoľkých členských štátoch. Ak nemáte bydlisko v niektorom zo štátov, v ktorých vykonávate prácu, budete poistený buď v tom členskom štáte, v ktorom má bydlisko váš zamestnávateľ, alebo v štáte, v ktorom sa nachádza sídlo podniku, ktorý vás zamestnáva (ak ste zamestnancom). Ako samostatne zárobkovo činná osoba ste poistený v štáte, kde z veľkej časti vykonávate samostatnú zárobkovú činnosť.

Osoby, ktoré sú zamestnancami v jednom členskom štáte a samostatne zárobkovo činnými osobami v inom členskom štáte

V zásade ste poistený v krajine, kde vykonávate prácu za mzdu. Ako sme už uviedli, vo výnimočných prípadoch však môžete byť poistený v oboch štátoch; preto by ste sa mali obrátiť na inštitúcie sociálneho zabezpečenia členských štátov, v ktorých pracujete.

5.2. Aké sú vaše práva a povinnosti v krajine, v ktorej ste poistený?

Čo sa týka právnych predpisov o sociálnom zabezpečení krajiny, v ktorej ste poistený, máte rovnaké práva a povinnosti ako štátni príslušníci tejto krajiny. To predovšetkým znamená, že vaša žiadosť o dávky nemôže byť zamietnutá z jediného dôvodu, že nie ste štátnym príslušníkom tohto štátu.

Vždy sa môžete domáhať zásady rovnakého zaobchádzania

Ako rozhodol Súdny dvor Európskych spoločenstiev, vzťahuje sa to nielen na formy zjavnej („priamej“) diskriminácie, ale aj na formy skrytej („nepriamej“) diskriminácie v prípadoch, keď sa ustanovenie vnútroštátneho právneho predpisu rovnako uplatňuje na tuzemských a cudzích štátnych príslušníkov, ale znevýhodňuje najmä cudzích štátnych príslušníkov.

Príklad

Členský štát podriaďuje vznik práva na dávku podmienkou, že osoba mala v tomto štáte určitý čas bydlisko, pričom splnenie tejto podmienky sa vyžaduje od všetkých pracovníkov. Je viac ako zrejmé, že štátni príslušníci tohto štátu sú oproti migrujúcim pracovníkom zvyhodňovaní.

V mnohých prípadoch zásada rovnosti zaobchádzania nestačí na ochranu migrujúcich pracovníkov, ak oni a ich rodinní príslušníci majú bydlisko mimo štátu, na základe ktorého právnych predpisov sú poistení, alebo ak uvedený pracovník má „prerušenu“ dobu poistenia na základe právnych predpisov

dvoch alebo niekoľkých členských štátov. Osobitné ustanovenia, ktoré sa vzťahujú na takéto prípady, pozri v bodoch 5.3. až 5.9.

Podľa ustanovení Spoločenstva o sociálnom zabezpečení máte právo z rovnakého dôvodu ako štátni príslušníci štátu, v ktorom ste poistený, voliť členov orgánov inštitúcií sociálneho zabezpečenia alebo sa zúčastňovať na ich vymenovaní. Vnútroštátne právne predpisy však určia, či môžete byť zvolený do týchto orgánov.

Nakoniec nesmiete zabudnúť na vaše povinnosti v zmysle právnych predpisov štátu, v ktorom ste poistený. To sa týka najmä povinnosti zaplatiť príspevky sociálneho zabezpečenia, ale aj všetkých ostatných povinností uložených štátnym príslušníkom tohto štátu.

5.3. Čo musíte vedieť v prípade choroby alebo materstva

Ustanovenia Spoločenstva o sociálnom zabezpečení obsahujú podrobnú kapitolu o dávkach v prípade choroby a materstva vrátane osobitných pravidiel, ktoré sa vzťahujú na pracovníkov, nezamestnaných, poberateľov dôchodku a ich rodinných príslušníkov s bydliskom alebo pobytom v zahraničí. Poskytujú rozsiahlu a účinnú ochranu nielen migrujúcim pracovníkom, ich rodinným príslušníkom, ale aj všetkým osobám, na ktoré sa tieto ustanovenia vzťahujú, najmä miliónom turistov, ktorí trávajú dovolenku v zahraničí. Nasledujúce vysvetlenia majú za cieľ poskytnúť prehľad vašich práv na tieto dávky, ako aj praktické rady o krokoch, ktoré treba vykonať.

A) Požadované podmienky – úhrn dôb

Keď sa k čerpaniu dávok vyžaduje splnenie určitých podmienok, príslušná inštitúcia musí započítať doby poistenia, pobytu alebo zamestnania dosiahnuté v rámci právnych predpisov iných krajín (úhrn dôb). Táto záruka znamená, že nestrácate nárok na nemocenské poistenie pri zmene zamestnania a odchodu do iného štátu.

Príklad

V niektorých krajinách môžete mať nárok na nemocenské dávky až po uplynutí šiestich mesiacov poistenia. Ustanovenia Spoločenstva zaručujú pracovníkovi, ktorý prerušil predchádzajúce poistenie z dôvodu odchodu do iného štátu, že bude mať nárok na nemocenské dávky od začiatku svojho poistenia.

Nemocenské dávky a dávky súvisiace s materstvom sa v jednotlivých štátoch, v ktorých sa uplatňujú ustanovenia Spoločenstva o sociálnom zabezpečení, od seba líšia. Vo všetkých krajinách, ktoré sú členmi Európskej

únie alebo Európskeho hospodárskeho priestoru, však existujú dve veľké kategórie dávok, a to peňažné dávky a vecné dávky.

B) Dávky nemocenského poistenia (peňažné dávky počas choroby)

Obvykle majú nahradiť príjmy (odmeny, mzdy), ktoré sú pre chorobu prerušené. Dávky vyplácané v osobitnej situácii (závislosť) sa môžu pokladať za peňažné dávky počas choroby.

Spravidla sa vždy vyplácajú podľa právnych predpisov krajiny, v ktorej ste poistený, bez ohľadu na to, aká je krajina vášho bydliska alebo pobytu.

Toto pravidlo sa uplatňuje na všetky kategórie osôb a na všetky situácie: na pracovníkov z pohraničných oblastí, sezónnych pracovníkov, pracovníkov dočasne preložených do zahraničia, poberateľov dôchodku alebo ich rodinných príslušníkov. Výška a doba vyplácania dávok závisí v plnej miere od právnych predpisov štátu, v ktorom ste poistený, a vo všeobecnosti vám ich vyplatí priamo inštitúcia, v ktorej ste poistený.

C) Dávky nemocenského poistenia (vecné dávky počas choroby)

Vecné dávky zahŕňajú lekársku starostlivosť a starostlivosť o zuby, lieky a hospitalizáciu, ako aj priame platby určené na preplatenie nákladov na tieto výkony.

Vo všeobecnosti sa vyplácajú podľa právnych predpisov krajiny vášho bydliska alebo pobytu, ako by ste v tejto krajine boli poistený. Tieto predpisy však môžu byť pre vás viac či menej priaznivé než právne predpisy krajiny, v ktorej ste skutočne poistený.

Dôvod tohto pravidla sa dá ľahko pochopiť: lekári a príslušné inštitúcie nemôžu podrobne poznať právne predpisy 28 rôznych krajín, a preto vždy uplatňujú právne predpisy vlastnej krajiny, aj keď je daná osoba poistená v inej krajine.

V tejto príručke sa často používa termín „bydlisko“ alebo „pobyt“. Skôr než budeme pokračovať, je potrebné, aby ste vedeli, aký je rozdiel medzi týmito dvoma termínmi.

Bydlisko znamená miesto, kde osoba zvyčajne býva; pobyt je miesto, kde osoba býva prechodne.

Iba skutočnosť, že vecné dávky sa priznávajú podľa právnych predpisov štátu bydliska alebo pobytu, však neznamená, že osoby, na ktoré sa vzťahujú ustanovenia Spoločenstva o sociálnom zabezpečení, môžu voľne poberať tieto dávky vo všetkých dotknutých krajinách bez akýchkoľvek výhrad a obmedzení. Na účely uplatnenia nároku na vecné dávky je preto potrebné poznať konkrétne podmienky, ktoré sa uplatňujú na rôzne situácie a kategórie osôb.

D) Bydlisko v krajine, v ktorej ste poistený

Ak máte bydlisko v krajine, v ktorej ste poistený, je samozrejmé, že máte právo na všetky vecné dávky poskytované v zmysle právnych predpisov tejto krajiny. Tieto dávky vypláca inštitúcia nemocenského poistenia v mieste vášho bydliska za rovnakých podmienok pre všetky osoby poistené v tejto krajine.

E) Bydlisko mimo krajiny, v ktorej ste poistený

Ak máte bydlisko v inej krajine než v tej, v ktorej ste poistený, máte nárok na všetky vecné dávky ustanovené právnymi predpismi vašej krajiny bydliska. Dávky vypláca inštitúcia nemocenského poistenia v mieste vášho bydliska, akoby ste v nej boli poistený. Ak ste pracovníkom z pohraničnej oblasti, vedzte, že táto kategória pracovníkov má takisto práva v krajine, v ktorej pracuje (pozri bod 5.8.B) Osobitné pravidlá pre cezhraničných pracovníkov).

To platí pre všetky kategórie osôb, na ktoré sa vzťahujú ustanovenia Spoločenstva (zamestnanci a samostatne zárobkovo činné osoby, úradníci, poistené osoby, nezamestnaní, poberatelia dôchodku a rodinní príslušníci týchto osôb) bez ohľadu na krajinu ich bydliska. Inštitúcii nemocenského poistenia v mieste bydliska obvykle uhrádza náklady inštitúcia nemocenského poistenia, v ktorej ste poistený.

F) Prechodný pobyt mimo krajiny, v ktorej ste poistený

Ak ste osoba s prechodným pobytom v inej krajine, ako je krajina, v ktorej ste poistený, máte nárok na všetky vecné dávky, ktoré sú zdravotne nevyhnutné so zreteľom na druh lekárskej starostlivosti a plánovanú dobu pobytu.

Inými slovami, vždy vám bude poskytnutá potrebná lekárska starostlivosť vrátane veľmi nákladnej hospitalizácie (napríklad intenzívna starostlivosť po srdcovom záchvate). Ale pozor, ak je cieľom vašej cesty do zahraničia lekárske ošetrenie, vzťahujú sa na vás osobitné podmienky.

Poznámka

Vysvetlenia obsiahnuté v tejto kapitole sa vzťahujú aj na peňažné a vecné dávky v prípade materstva.

Európsky preukaz zdravotného poistenia

Od 1. júna 2004 európski občania, ktorí sa z osobných alebo pracovných dôvodov pohybujú v Európskom hospodárskom priestore, (t. j. v Európskej únii, Nórsku, Islande, Lichtenštajnsku) a Švajčiarsku, budú dostávať európsky preukaz zdravotného poistenia, ktorý im umožní úhradu nákladov na lekársku starostlivosť, ktorá bude nevyhnutná počas ich prechodného pobytu.

Európsky preukaz nahrádza formuláre:

- E 111 a E 111 B (formuláre používané turistami),
- E 110 (formulár používaný medzinárodnými prepravnými spoločnosťami),
- E 128 (formulár používaný pracovníkmi vyslanými do iného členského štátu a študentmi),
- E 119 (keď ho použijú nezamestnaní, ktorí si hľadajú prácu v inom členskom štáte a ktorí potrebujú zdravotnú starostlivosť).

Každý členský štát zodpovedá za výrobu a distribúciu európskeho preukazu zdravotného poistenia na svojom území. Vzor tejto karty je však rovnaký a má rovnaké technické charakteristiky v každom členskom štáte. To umožňuje poskytovateľom zdravotnej starostlivosti, ktorým sa predkladá, okamžite preukaz uznať.

Niektoré členské štáty však využívajú prechodné obdobie, počas ktorého naďalej vydávajú uvedené formuláre, ktoré však nesmie trvať dlhšie ako do 31. 12. 2005.

G) Cesta do zahraničia na účely zdravotnej starostlivosti

Ak cestujete do zahraničia na účely zdravotnej starostlivosti, náklady na takúto starostlivosť bude hradí iba vaša inštitúcia zdravotného poistenia, ak budete mať vopred vystavené povolenie. Rozhodnutie o vydaní povolenia je zvyčajne vecou inštitúcie zdravotného poistenia. Požadované povolenie nemôže byť odmietnuté výlučne v prípade, že úhrada predmetnej starostlivosti patrí k plneniam ustanoveným právnymi predpismi vašej krajiny, ale táto starostlivosť nie je spravidla možná v čase, keď sa požaduje. V takomto prípade je však potrebné, aby vám príslušná inštitúcia vydala formulár E 112. V tomto prípade máte nárok na dávky tak, ako je ustanovené v prijímajúcej krajine. V niektorých prípadoch môžete požiadať aj o úhradu nákladov vo vašej krajine pôvodu.

Na základe judikatúry týkajúcej sa poskytovania služieb Súdny dvor rozhodol, že sociálni poisťenci, ktorí nemajú predbežné povolenie, môžu požiadať svoj fond o preplatenie nákladov na liečenie mimo nemocničných zariadení v inom členskom štáte podľa stupnice štátu, v ktorom sú poistení.

Na základe tej istej judikatúry Súdny dvor rozhodol, že inštitúcie sociálneho zabezpečenia môžu odmietnuť vystaviť predbežné povolenie na liečenie v nemocnici iného členského štátu. Ak však má byť predbežné administratívne opatrenie odôvodnené, musí sa opierať o vopred známe, objektívne a nediskriminujúce kritériá. Tieto kritériá musia vymedziť výkon právomoci voľnej úvahy štátnymi orgánmi, aby štátne orgány ľubovoľne nezneužívali svoju právomoc. Lahko dostupný postup musí umožniť, aby žiadosť o povolenie bola objektívne a nestranne vybavená v primeranej lehote. Odmietnutie vydať povolenie je napadnuteľné v súdnych alebo „kvázi-súdnych“ odvolaniach. Štátne orgány však musia v každom prípade zohľadniť všetky okolnosti každého prípadu, t. j. nielen zdravotný stav pacienta, ale aj jeho zdravotnú minulosť.

H) Praktické rady

Bydlisko mimo krajiny, v ktorej ste poistený

Ak ste osoba s bydliskom v inom štáte, ako je štát, v ktorom ste poistený, musíte sa prihlásiť u inštitúcie zdravotného poistenia v mieste vášho bydliska. Na to potrebujete nasledujúce formuláre, ktoré si môžete vyzdvihnúť vo vašej inštitúcii zdravotného poistenia:

- **formulár E 106** pre zamestnancov alebo samostatne zárobkovo činné osoby a ich rodinných príslušníkov, ktorí s nimi žijú v tej istej krajine;
- **formulár E 109** pre rodinných príslušníkov, ktorí žijú v inej krajine, ako je krajina, v ktorej zamestnanec alebo samostatne zárobkovo činná osoba žije;
- **formulár E 121** pre poberateľov dôchodku a ich rodinných príslušníkov, ktorí s nimi žijú v tej istej krajine;
- **formulár E 122** pre rodinných príslušníkov, ktorí nežijú v tej istej krajine ako príslušný poberateľ dôchodku ⁽⁵⁾;
- **formulár E 127** pre každého poberateľa dôchodku a pre každého jeho rodinného príslušníka.

V určitých prípadoch sa formulár pošle priamo inštitúcii zdravotného poistenia; podrobnejšie informácie získate vo vašej inštitúcii.

5.4. Pracovné úrazy a choroby z povolania

Ustanovenia Spoločenstva o dávkach v súvislosti s pracovnými úrazmi alebo chorobami z povolania sú relatívne jednoduché a ľahko pochopiteľné. Z mnohých hľadísk ich možno prirovnať k príslušným ustanoveniam o nemocenských dávkach.

A) Vecné dávky

Ak utrpíte pracovný úraz alebo vás postihne choroba z povolania, v každom prípade máte nárok na vecné dávky v súlade s právnymi predpismi krajiny vášho bydliska.

Ak máte bydlisko v inej krajine, ako je krajina, v ktorej ste poistený, vecné dávky vám bude poskytovať inštitúcia štátu vášho bydliska v súlade s právnymi predpismi tejto krajiny, ktorej preplatí náklady za všetky poskytnuté dávky príslušná inštitúcia štátu, v ktorom ste poistený. Rovnako ako v prípade nemocenských dávok, toto riešenie je opodstatnené, pretože lekári krajiny vášho bydliska nemôžu podrobne poznať rôzne právne predpisy dvadsiatich ôsmich krajín, na základe ktorých by ste mohli byť poistený.

B) Peňažné dávky

Dávky sa vždy poskytujú v súlade s právnymi predpismi štátu, v ktorom ste poistený v čase, keď došlo k pracovnému úrazu alebo vás postihla choroba z povolania, bez ohľadu na krajinu vášho bydliska alebo pobytu.

Dávky spravidla poskytuje priamo inštitúcia tohto štátu, ktorá sa však môže dohodnúť s inštitúciami štátu trvalého bydliska alebo prechodného pobytu, že peňažné dávky budú vyplácať tieto inštitúcie (čo v žiadnom prípade nemá vplyv na výšku dávky).

Ak výpočet peňažných dávok vychádza z priemerných plátov, berú sa do úvahy iba platy poberané od začiatku vášho poistenia v súlade s právnymi predpismi štátu, ktorý vypláca dávky. To isté platí v prípade, že výpočet vychádza z referenčných plátov.

Ak výška peňažnej dávky závisí od počtu rodinných príslušníkov, zohľadnia sa aj rodinní príslušníci, ktorí majú bydlisko v inom členskom štáte.

C) Pracovné úrazy

Ak utrpíte úraz počas cesty mimo územia štátu, v ktorom ste poistený, budete i naďalej chránený poistením proti riziku úrazu.

5.5. Invalidita

Systémy zabezpečenia v invalidite dvadsiatich ôsmich krajín, ktoré sú členmi Európskej únie a Európskeho hospodárskeho priestoru, sú značne odlišné. Môžeme však rozlišovať dva základné typy:

- V mnohých krajinách sa dávky z invalidity vymeriavajú rovnako ako starobné dôchodky, to znamená, že výška vášho dôchodku závisí od dĺžky vášho poistenia: čím dlhšie ste poistený predtým, než sa stanete invalidným, tým vyšší bude váš invalidný dôchodok.

Podľa týchto systémov nie je obvykle potrebné byť skutočne poistený v čase vzniku invalidity. Inými slovami, osoba, ktorá prestala pracovať niekoľko rokov predtým, než sa stala invalidnou, bude mať napriek tomu nárok na invalidný dôchodok, ktorý sa bude poskytovať na základe predchádzajúcich dôb poistenia.

- V ostatných krajinách výška invalidného dôchodku nezávisí od dĺžky dôb poistenia. To znamená, že dôchodok budete poberať v rovnakej výške, ako keby ste boli predtým, než ste sa stali invalidným, poistený päť, desať alebo dvadsať rokov.

V rámci týchto systémov však invalidný dôchodok závisí od skutočného poistenia v dobe vzniku invalidity: ak ste prestali pracovať len krátko predtým, ako ste sa stali invalidom, nemáte nárok na invalidný dôchodok!

Tento rozdiel medzi vnútroštátnymi systémami invalidného poistenia je prekážkou koordinácie v tejto oblasti na európskej úrovni a nie je vždy ľahké porozumieť mu, ale rovnako ako pri ostatných kategóriách dávok je cieľ ustanovení Spoločenstva jednoduchý: keď sa migrujúci pracovník stane invalidným, nemôže byť znevýhodnený oproti osobe, ktorá vždy žila a pracovala v jednej a tej istej krajine.

Nasledujúce vysvetlenia sa týkajú najčastejších problémov, s ktorými sa migrujúci pracovník môže stretnúť, keď sa stane invalidným.

A) Všeobecné pravidlá

Úhrn dôb poistenia: Inštitúcia štátu, kde ste si podali žiadosť o dôchodok, zohľadní doby poistenia alebo pobytu, ktoré ste dosiahli podľa právnych predpisov ktoréhokoľvek iného členského štátu, ak sú potrebné na nadobudnutie nároku na dávky.

Bydlisko alebo pobyt v zahraničí: Keď máte nárok na invalidný dôchodok, bude vám poskytovaný v mieste vášho bydliska alebo pobytu na území Európskej únie alebo Európskeho hospodárskeho priestoru.

Lekárske vyšetrenia: Keď máte nárok na invalidný dôchodok od jedného štátu a miesto vášho bydliska alebo pobytu sa nachádza v druhom štáte, inštitúcia miesta vášho bydliska alebo pobytu vykoná obvykle potrebné administratívne kontroly a lekárske vyšetrenia. Na účely týchto vyšetrení vám môže byť uložená povinnosť vrátiť sa do štátu, ktorý poskytuje dôchodok, ak vám to zdravotný stav umožňuje.

B) Osoby, ktoré boli poistené iba v jednej krajine

Ak ste boli poistený iba v jednej krajine, výška vášho invalidného dôchodku sa vypočíta podľa právnych predpisov tejto krajiny; máte nárok na rovnaké zaobchádzanie ako štátni príslušníci tejto krajiny.

C) Osoby, ktoré boli poistené vo viac ako jednej krajine

Ak ste boli predtým, než ste sa stali invalidným, poistený v niekoľkých krajinách, môžu nastať rôzne situácie.

- Boli ste poistený iba v krajinách, v ktorých výška dôchodku závisí od dĺžky dôb poistenia: v tomto prípade budete poberať osobitné dôchodky z každého z týchto štátov. Výška každého dôchodku bude zodpovedať dobám poistenia dosiahnutým v rôznych štátoch (podrobnejšie informácie o spôsobe výpočtu nájdete v bode 5.6).
- Boli ste poistený iba v krajinách, v ktorých výška dôchodku nezávisí od dĺžky dôb poistenia: budete poberať dôchodok od štátu, v ktorom ste boli poistený v čase vzniku invalidity. Vždy budete mať nárok na celú sumu tohto dôchodku, aj keď ste v tejto krajine boli poistený iba krátko (napríklad jeden rok). Nebudete však mať nárok na dôchodky iných štátov, v ktorých ste boli poistený. V praxi to znamená, že:
 - ak ste boli najprv poistený v krajine, kde sú invalidné dôchodky relatívne „nízke“, potom v krajine, kde sú „vysoké“, dostanete celú sumu „vysokého“ dôchodku, aj keď ste boli desaťkrát dlhšie poistený v prvom štáte;
 - ak ste boli najprv poistený v krajine, kde sú invalidné dôchodky „vysoké“, potom v krajine, kde sú „nízke“, dostanete iba „nízky“ dôchodok od štátu, v ktorom ste boli poistený v čase vzniku invalidity.

To skutočne odráža filozofiu systémov krytia rizík, ktoré nepodmieňujú výšku dôchodku dĺžkou dôb poistenia: rozhodujúce je skutočné poistenie v čase vzniku invalidity!

Najprv ste sa poistili v krajine, v ktorej výška invalidného dôchodku závisí od dĺžky dôb poistenia, potom v krajine, v ktorej nezávisí od dĺžky dôb poistenia: budete poberať dva dôchodky, prvý dôchodok od prvého štátu, ktorý bude zodpovedať dobám poistenia dosiahnutým podľa právnych predpisov, a druhý dôchodok od krajiny, v ktorej ste boli poistený v čase vzniku invalidity.

Tento posledne menovaný štát by zvyčajne bol nútený poskytovať vám celý dôchodok, ale často sa môže stať, že dostanete dôchodok v zníženej výške, pretože štát, v ktorom ste boli poistený v čase vzniku invalidity, prihliada na dôchodok, ktorý vám poskytuje prvý štát. Môžete mať preto dojem, že strácate časť nárokov na dôchodok, pre ktoré ste pracovali a platili príspevky, ale takýto úsudok nie je vôbec správny. Keby ste boli stále poistený v jednom z uvedených štátov (nezáleží na tom, v ktorom), nikdy by ste nemohli poberať vyšší dôchodok, ako je ten, na ktorý máte v súčasnosti nárok; nepochodíte ani lepšie, ani horšie než ten, kto počas celej svojej pracovnej kariéry pracoval iba v jednej krajine.

Najprv ste boli poistený v krajine, v ktorej výška dôchodku nezávisí od dĺžky dôb poistenia, potom v krajine, kde dôchodok závisí od týchto dôb: budete poberať dva rôzne dôchodky, ktoré zodpovedajú dĺžke dôb vášho poistenia v týchto rôznych krajinách.

D) Problém, ktorý ešte nie je vyriešený: rozhodnutie týkajúce sa stupňa invalidity

Určenie stupňa invalidity je pre osoby, ktoré boli poistené vo viac ako jednej krajine, potenciálnym problémom. Tieto rozhodnutia prijímajú v súlade s vnútroštátnymi právnymi predpismi vnútroštátne inštitúcie každého štátu, v ktorom bola osoba poistená. Rozhodnutie inštitúcie je záväzné pre inštitúcie všetkých ostatných dotknutých štátov iba v niektorých osobitných prípadoch.

Značné rozdiely medzi kritériami určenia stupňa invalidity, ktoré sú vymedzené vo vnútroštátnych právnych predpisoch, môžu mať vážne dôsledky, pretože vo väčšine prípadov výška dôchodku závisí od stupňa invalidity.

Príklad

Určitá osoba bola poistená dvadsať rokov v štáte A, potom päť rokov v štáte B a nakoniec dva roky v štáte C. V týchto troch štátoch závisí výška invalidného dôchodku od dĺžky dôb poistenia. Táto osoba prestáva pracovať v štáte C, pretože sa pokladá za 100 % invalidnú. Štát C jej však vypláca iba malý dôchodok, pretože v ňom bola poistená iba dva roky. Táto osoba bude ďalej dostávať malý dôchodok od štátu B, v ktorom bola poistená päť rokov a v ktorom sa považovala za invalidnú na 70 %. V štáte A, v ktorom bola poistená počas

najväčšej časti svojej pracovnej kariéry (dvadsať rokov), nebude dôchodok dostávať: z hľadiska právnych predpisov tejto krajiny vôbec nie je invalidná.

V tomto prípade daná osoba pochodí lepšie, ak výška invalidného dôchodku v štáte C nebude závisieť od dĺžky dôb poistenia; bude dostávať celý dôchodok od štátu C, takže nebude záležať na tom, či sa podľa právnych predpisov štátov A a B považuje za invalidnú.

Opísané situácie sú dôsledkom toho, že ustanovenia Spoločenstva nezosúladujú vnútroštátne systémy sociálneho zabezpečenia, ale ich iba koordinujú. Všetci migrujúci pracovníci by však mali prospech zo zlepšenia vzájomného uznávania rozhodnutí prijatých vzhľadom na stupeň invalidity.

5.6. Kto vypláca starobný dôchodok?

Starobné dôchodky patria medzi základné dávky sociálneho zabezpečenia. Je len prirodzené, že osoby, ktoré majú záujem pracovať v zahraničí, chcú mať ešte predtým, než sa definitívne rozhodnú, presnú predstavu o tom, aký to bude mať dosah na ich budúci nárok na dôchodok. Kladú si najmä tieto otázky:

- Čo sa stane s doteraz platenými príspevkami?
- Ktorý štát bude vyplácať dôchodok?
- Bude vyplácaný v celej Európe bez zníženia či pozastavenia?

Pracovníci budú pripravení uplatňovať si právo na slobodu pohybu v Európe iba vtedy, keď si budú istí, že ustanovenia Spoločenstva prinášajú uspokojivú odpoveď na tieto otázky.

Takéto sú zásady vzťahujúce sa na osobu, ktorá prestane pracovať v jednej krajine a začne pracovať v inej krajine:

- v každej krajine, v ktorej je pracovník poistený, sa záznamy o jeho poistení uchovávajú až do doby dosiahnutia dôchodkového veku; inými slovami, skutočné príspevky sa ani neprevedú do inej krajiny, ani sa nevyplatia pracovníkovi, ktorý už nie je v tejto krajine poistený;
- každá krajina, v ktorej bola osoba poistená jeden rok alebo kratšie obdobie, bude musieť vyplácať starobný dôchodok, keď daný pracovník dosiahne dôchodkový vek; napríklad, ak ste pracovali v troch krajinách, budete poberať tri rôzne starobné dôchodky hneď po dosiahnutí dôchodkového veku;
- tento dôchodok sa vypočíta podľa vašich záznamov o poistení v tejto krajine; ak ste boli poistený počas dlhého obdobia, budete poberať

relatívne „vysoký“ dôchodok, v opačnom prípade bude váš dôchodok relatívne „nízky“.

Čo sa však stane, ak ste boli poistený v niektorom štáte kratšie ako jeden rok? Dôjde k strate vašich príspevkov v tejto krajine?

Príklad

Boli ste poistený desať mesiacov v Belgicku, deväť mesiacov v Nemecku, pätnásť mesiacov vo Francúzsku a vašu pracovnú kariéru ste ukončili v Taliansku, kde ste platili príspevky sedem rokov.

Nebojte sa! Mesiace vášho poistenia v Belgicku a Nemecku sa započítajú. Bude to práve Taliansko, krajina vášho posledného zamestnania, ktorá prevezme vaše nároky za desať mesiacov v Belgicku a deväť mesiacov v Nemecku!

Tieto riešenia sú zárukou, že osoby, ktoré pracovali v niekoľkých krajinách, nebudú ukrátené vo svojich právach: nedôjde k zániku žiadneho príspevku, nadobudnuté nároky budú chránené a každá krajina bude poskytovať dôchodok zodpovedajúci dobám poistenia, ktoré boli dosiahnuté. Riešenie je teda zaujímavé pre migrujúcich pracovníkov, ale aj vyvážené a v záujme členských štátov, pretože žiadna krajina nevypláca pracovníkovi ani viac, ani menej, než je dôchodok, na ktorý má nárok na základe príspevkov, ktoré platil. Nasledujúce príklady znázorňujú určenie výmery a platbu dávok.

A) Všeobecné pravidlá

Požadované podmienky — úhrn dôb: Ak doba vášho poistenia v jednej krajine nestačí na to, aby ste mali nárok na dôchodok v tejto krajine, zohľadnia sa doby poistenia, ktoré ste dosiahli v iných krajinách.

Bydlisko alebo pobyt v zahraničí: Starobný dôchodok vám bude poskytovaný, ak sa miesto vášho bydliska alebo pobytu bude nachádzať na území Európskej únie alebo Európskeho hospodárskeho priestoru, a to bez zníženia, úpravy alebo pozastavenia. To platí nielen pre bývalých „migrujúcich pracovníkov“, ale aj pre všetkých poberateľov dôchodku, ktorí majú bydlisko v inom štáte.

Upozornenie

Táto zásada sa neuplatňuje na určité osobitné nepríspevkové dávky. Vo väčšine prípadov „závisia od príjmov“ (to znamená, že sa poskytujú osobám, ktorých výška dôchodku je nižšia než určitá spodná hranica). Tieto dávky vám budú poskytnuté, ak máte bydlisko v predmetnom štáte; napríklad príjem garantovaný starším osobám v Belgicku, doplnkový príspevok z Národného fondu solidarity vo Francúzsku alebo nepríspevkové starobné dôchodky v Írsku a Portugalsku.

Inými slovami, vyplácanie týchto dávok sa pozastaví, ak sa presťahujete do iného štátu. Práve tento štát vám bude musieť priznať príslušnú dávku, a to aj vtedy, ak ste v ňom nikdy nepracovali.

Príklad

Máte bydlisko v Portugalsku, kde poberáte nepríspevkový starobný dôchodok. Vo veku 65 rokov sa rozhodnete presťahovať do Francúzska. Čo sa stane?

Portugalsko vám pozastaví vyplácanie nepríspevkového starobného dôchodku, ale Francúzsko vám bude musieť poskytovať doplnkový príspevok z Národného fondu solidarity.

B) Boli ste poistený iba v jednej krajine

V takomto prípade sa výška vášho dôchodku vypočíta podľa právnych predpisov tejto krajiny rovnakým spôsobom ako pre jej štátnych príslušníkov. V dôchodkovom veku nezáleží na tom, či máte alebo nemáte bydlisko v tejto krajine.

C) Boli ste poistený vo viac ako jednej krajine

Budete dostávať dôchodok od každého štátu, v ktorom ste boli poistený najmenej jeden rok. Tieto dôchodky budú zodpovedať dobám poistenia dosiahnutým v každom z dotknutých štátov.

Príklad

Boli ste poistený:

- desať rokov v členskom štáte A,
- dvadsaťpäť rokov v členskom štáte B,
- päť rokov v členskom štáte C.

To znamená, že pred dosiahnutím dôchodkového veku ste boli poistený štyridsať rokov.

Členský štát A vypočíta výšku dôchodku, na ktorý máte nárok po štyridsiatich rokoch poistenia v tomto štáte. Budete dostávať sumu, ktorá zodpovedá vašim skutočným dobám poistenia, to znamená $10/40$ (alebo $1/4$) tejto sumy.

Členský štát B vám zároveň bude vyplácať $25/40$ (alebo $5/8$) zo sumy, na ktorú by ste mali nárok v tomto štáte po štyridsiatich rokoch poistenia.

Nakoniec členský štát C vám bude vyplácať $5/40$ (alebo $1/8$) zo sumy, na ktorú by ste mali nárok v štáte C po štyridsiatich rokoch poistenia.

D) Praktické problémy

Dôchodkový vek: Ako sme už uviedli, systémy sociálneho zabezpečenia členských štátov nie sú zladené. Nie je preto prekvapujúce, že vek na priznanie dôchodku je v jednotlivých krajinách rôzny. Napríklad v niektorých

štátoch získate nárok na dôchodok vo veku 60 rokov, v iných vo veku 65 rokov a v ďalších vo veku 67 rokov.

Príklad

Pracovník bol najprv tridsaťpäť rokov poistený v štáte A (dôchodkový vek 67 rokov), potom desať rokov v štáte B (dôchodkový vek 60 rokov). Vo veku 60 rokov bude musieť prestať pracovať v štáte B a získa nárok na vyplácanie nízkeho dôchodku od tohto štátu, ktorého výška zodpovedá dobám poistenia dosiahnutým v tomto štáte (10/45). Potom bude musieť čakať sedem ďalších rokov, než získa nárok na relatívne vysoký dôchodok od štátu A (33/45). V určitých prípadoch je dôchodok poberaný od štátu B taký nízky, že žiadateľ o dôchodok bude musieť požiadať o sociálnu pomoc.

Pred odchodom sa informujte o dôchodkovom veku v krajine, v ktorej chcete pokračovať v pracovnej činnosti, aby ste sa vyhli takejto nepríjemnej situácii.

Výmenný kurz: Ak poberáte dôchodok od jednej krajiny, obvykle sa musí premeniť na menu vašej krajiny bydliska.

V minulosti sa premena vykonávala podľa devízových kurzov, ktoré boli často kolísavé, čo vám mohlo priniesť zisk alebo stratu podľa toho, o akú cudziu menu išlo. V prípade eura sa výmenný kurz stanovuje vždy štyrikrát do roka, čo umožňuje eliminovať túto nepríjemnú situáciu.

Problém s kolísaním sa však môže vyskytnúť pri dôchodkoch pochádzajúcich z Dánska, Spojeného kráľovstva, Švédska, Islandu, Lichtenštajnska, Nórska, Švajčiarska a z desiatich nových členských štátov.

Poštové a bankové poplatky: Ak vám dôchodok vypláca iná krajina, poštové a bankové poplatky sa môžu účtovať na ťarchu vášho účtu. V mimoriadnych prípadoch, keď je výška vášho dôchodku veľmi nízka (napríklad dôchodok zodpovedajúci jednému roku poistenia v zahraničí), odpočítaním týchto poplatkov sa môže váš dôchodok značne znížiť.

5.7. Pozostalostné dávky a podpory pri úmrtí

A) Vdovské a vdovecké dôchodky

Vo všeobecnosti sa rovnaké pravidlá uplatňujú na dôchodky poskytované pozostalým manželským partnerom, ako aj na invalidné a starobné dôchodky (pozri bod 5.6):

- dôchodky sa musia vyplácať bez zníženia, úpravy, zastavenia, bez ohľadu na miesto bydliska manželského partnera, ktorý je pozostalým v Európskej únii alebo v Európskom hospodárskom priestore;

- ak bol zosnulý ešte zamestnaný alebo samostatne zárobkovo činný, dôchodok priznaný pozostalému manželskému partnerovi sa vypočíta v súlade so zásadami, ktoré by sa uplatnili na samotného poisteného;
- ak bol pozostalý dôchodcom, dôchodok priznaný pozostalému manželskému partnerovi sa vypočíta podľa príslušných vnútroštátnych predpisov. Ak dôchodca/dôchodkyňa poberal/a dôchodky na základe právnych predpisov dvoch alebo viacerých krajín, jeho manželka/jej manžel bude mať takisto nárok na vdovské alebo vdovecké dôchodky podľa týchto právnych predpisov (ktoré budú obvykle nižšie než starobný dôchodok zosnulého/zosnulej).

Všimnite si, že právne predpisy niektorých členských štátov, ktorých dôchodkové poistenie je podmienené miestom bydliska (napríklad Holandsko), neustanovujú žiadny pozostalostný dôchodok pre osoby, ktoré dosiahli dôchodkový vek: keďže sú usídlencami, posudzujú sa ako osoby, ktorým vznikol nárok na vlastný dôchodok počas ich trvalého pobytu v dotknutej krajine.

B) Sirotské dávky

Ak ste sirota po osobe, ktorá bola poistená podľa právnych predpisov iba jedného členského štátu, máte nárok na sirotské dávky podľa právnych predpisov toho štátu, v ktorom máte bydlisko, ak je to na území Európskej únie alebo Európskeho hospodárskeho priestoru.

Ak ste sirota po osobe, ktorá bola poistená podľa právnych predpisov dvoch alebo viacerých členských štátov, za určitých podmienok máte nárok na alikvotné dávky priznané podľa právnych predpisov týchto štátov.

Vzhľadom na zložitosť postupu stanovenia výšky dávky, na ktorú máte nárok, vám vrelo odporúčame, aby ste sa v prípade, že potrebujete podrobnejšie informácie alebo pomoc, obrátili na vnútroštátne inštitúcie sociálneho zabezpečenia.

C) Podpory pri úmrtí

Rovnako ako v prípade ostatných kategórií podpôr, vnútroštátne inštitúcie členského štátu musia zohľadniť doby poistenia alebo doby pobytu dosiahnuté podľa právnych predpisov iného členského štátu, ak si to nárok na tieto dávky vyžaduje.

To znamená, že podpory pri úmrtí bude poskytovať príslušná inštitúcia štátu, v ktorom bol zosnulý poistený, bez ohľadu na bydlisko oprávnených osôb.

5.8. Čo robiť v prípade nezamestnanosti?

V čase, pre ktorý je príznačná vysoká miera nezamestnanosti, majú ustanovenia Spoločenstva o poistení na prípad nezamestnanosti osobitný význam. V porovnaní s ustanoveniami, ktoré sa vzťahujú na ostatné kategórie dávok, sú relatívne reštriktívne a menej štedré. Prečítajte si preto pozorne vysvetlenia v ďalšom texte, lebo v opačnom prípade sa môže stať, že budete mať problémy, alebo dokonca stratíte nárok na dávky v nezamestnanosti.

A) Základné pravidlá

Požadované podmienky — úhrn dôb: Ak pridete o zamestnanie, inštitúcia krajiny, v ktorej žiadate o podporu v nezamestnanosti, musí zohľadniť doby poistenia alebo nezamestnanosti dosiahnuté podľa právnych predpisov ktoréhokoľvek iného členského štátu, ak vám má priznať nároky na podporu v nezamestnanosti tohto štátu.

Upozornenie

Na rozdiel od iných dávok toto pravidlo neplatí, ak ste tieto doby nedosiahli podľa právnych predpisov krajiny, v ktorej žiadate o podporu, ešte pred stratou zamestnania. Inými slovami, nie je možné žiadať o podporu v nezamestnanosti v krajine, v ktorej ste neboli poistený bezprostredne pred stratou zamestnania, čo neplatí pre pracovníkov z pohraničných oblastí, na ktorých sa vzťahujú osobitné pravidlá.

Ak ste poistený v krajine vášho bydliska (pretože tam pracujete) podľa právnych predpisov máte nárok na podporu v nezamestnanosti za rovnakých podmienok ako štátni príslušníci tohto štátu.

Ak majú vaši rodinní príslušníci bydlisko v inom členskom štáte a aby sa výška vašej podpory v nezamestnanosti zvýšila podľa počtu rodinných príslušníkov, bude sa k nim pristupovať tak, akoby mali bydlisko v krajine, ktorá vám poskytuje dávku.

Ak výška vašej dávky v nezamestnanosti vychádza z výšky vášho predchádzajúceho platu alebo mzdy, zohľadňujú sa iba platy alebo mzdy poberané v štáte, v ktorom ste boli naposledy zamestnaný (ak ste tam pracovali najmenej štyri týždne, lebo v opačnom prípade výpočet bude vychádzať z obvyklej výšky platu alebo mzdy, ktorá zodpovedá danému zamestnaniu).

B) Osobitné pravidlá uplatniteľné na pracovníkov z pohraničných oblastí

Ak ste pracovníkom z pohraničnej oblasti (pozri bod 6.1 nižšie) a čiastočne nezamestnaným alebo pracujúcim na skrátenej úvazok, budete dostávať dávky stanovené právnymi predpismi štátu, v ktorom ste poistený, akoby ste tam mali bydlisko.

Ak ste sa však stali úplne nezamestnaným, budete poberať podporu výlučne podľa právnych predpisov krajiny vášho bydliska, akoby ste boli poistený v tejto krajine počas vášho posledného zamestnania. Inými slovami, hoci ste neplatili príspevky inštitúcii krajiny vášho bydliska, musíte sa prihlásiť na úrad práce tejto krajiny, aby ste mohli poberať dávky. Toto pravidlo bolo vypracované s predpokladom, že pracovníci z pohraničných oblastí si zachovávajú mimoriadne úzke vzťahy s krajinou bydliska a budú tam mať jednoznačne väčšie možnosti nájsť si nové zamestnanie. Z toho dôvodu, ak sa môžete preukázať užšími vzťahmi s krajinou, v ktorej ste naposledy pracovali (napríklad ak sa presťahujete do iného členského štátu, ale i naďalej budete pracovať v krajine vášho pôvodu), môžete požiadať aj o dávky v nezamestnanosti v krajine, v ktorej ste naposledy pracovali.

Ak podľa právnych predpisov krajiny vášho bydliska vychádza výpočet výšky vašej dávky v nezamestnanosti z predchádzajúcich plátov alebo miezd, zohľadní sa plat alebo mzda, ktoré ste poberali v krajine, kde ste boli zamestnaný ako pracovník z pohraničnej oblasti.

C) Uchádzači o zamestnanie v inej krajine

Môže sa stať, že budete mať záujem hľadať si zamestnanie v inej krajine, ako ste naposledy pracovali. Môžete sa teda pýtať sami seba, za akých podmienok a ako dlho si zachováte nárok na dávky v nezamestnanosti.

Na rozdiel od ostatných dávok (napríklad starobné dôchodky, invalidné dôchodky, pozostalostné dôchodky) dávky v nezamestnanosti sa neposkytujú bez ohľadu na krajinu vášho bydliska alebo pobytu. Vyplácajú sa iba počas doby hľadania zamestnania v inom štáte za obmedzujúcich podmienok a počas obmedzenej doby.

- Musíte sa hlásiť na úrade práce štátu, ktorý vám poskytuje dávky v nezamestnanosti najmenej štyri týždne odo dňa, keď ste sa stali nezamestnaným. Príslušný úrad práce však môže toto obdobie skrátiť.

Cieľom systému je, aby ste najprv vyčerpali všetky možnosti na nájdenie nového zamestnania vo vašej krajine a až potom rozšírili hľadanie na zahraničie.

Do siedmich dní od vášho odchodu sa budete musieť prihlásiť na úrade práce krajiny, v ktorej hľadáte zamestnanie.

Musíte sa podriadiť kontrolným postupom, ktoré uplatňujú úrady práce tejto krajiny.

Takto si zachováte podporu v nezamestnanosti počas najviac troch mesiacov.

Ak si počas tohto obdobia nenájdete nové zamestnanie, budete poberať podporu v nezamestnanosti v krajine, kde ste boli naposledy zamestnaný iba v prípade, že sa tam vrátite pred uplynutím trojmesačného obdobia. Ak sa tam vrátite po uplynutí uvedeného obdobia bez výslovného povolenia úradu práce tejto krajiny, stratíte akýkoľvek nárok na podporu.

Medzi dvoma obdobiami zamestnania máte nárok iba na jedno trojmesačné vyplácanie dávok v zahraničí.

Upozornenie

Mnohí nezamestnaní strácajú nárok na podporu, pretože nepoznajú uvedené podmienky. Z krajiny, v ktorej boli naposledy zamestnaní, odídu bez toho, aby sa prihlásili na úrade práce; príliš neskoro sa prihlásia na úrade práce v štáte, v ktorom si hľadajú zamestnanie, alebo sa vrátia po uplynutí trojmesačného obdobia.

Z tohto dôvodu sa musíte obrátiť na úrad práce krajiny, ktorá vám poskytuje podporu v nezamestnanosti, ešte pred odchodom z krajiny. Úrad práce vám vydá formulár E 303, ktorý budete musieť predložiť na úrade práce v krajine, kde si budete hľadať prácu, pre vyplatenie podpory v primeranej lehote.

5.9. Ako je to s rodinnými dávkami?

Rodinné dávky sú ustanovené zákonnými predpismi všetkých členských štátov, ale ich charakteristiky a výška sú v jednotlivých krajinách odlišné. Mali by ste preto vedieť, ktorá krajina vám ich môže vyplácať a aké sú podmienky na ich priznanie.

Rovnako ako v prípade nároku na iné dávky musí štát, ktorý je povinný vyplácať vám rodinné dávky, prihliadať na dosiahnutú dobu poistenia alebo dobu zamestnania podľa právnych predpisov iných členských štátov, požadovanú na dosiahnutie čakacích lehôt zakladajúcich nárok na predmetné dávky.

Ak vaši rodinní príslušníci majú bydlisko v krajine, podľa právnych predpisov ktorej ste poistený ako zamestnanec alebo samostatne zárobkovo činná osoba, vyplácať rodinné dávky bude vždy táto príslušná krajina. V skutočnosti máte právo na rovnakú výšku dávok ako štátni príslušníci tohto štátu.

Ak vaši rodinní príslušníci nemajú bydlisko v krajine, podľa právnych predpisov ktorej ste poistený, postup bude takýto: ak v takom prípade máte nárok na rodinné dávky podľa právnych predpisov viac ako jednej krajiny, vaša rodina dostane v zásade tú najvyššiu dávku, ktorá je možná podľa právnych predpisov jedného z týchto štátov. Inými slovami, k vašej rodine sa pristupuje tak, akoby všetky dotknuté osoby mali bydlisko a boli poistené v krajine, ktorej právne predpisy sú pre ňu najvýhodnejšie.

Ak je základná zásada jasná, jej praktické uplatňovanie závisí od okolností konkrétneho prípadu: neváhajte a obráťte sa na vašu inštitúciu, ktorá vám poskytne bližšie informácie.

Nezamestnaní, ktorí poberajú dávky v nezamestnanosti podľa právnych predpisov niektorého členského štátu, majú nárok na rodinné dávky podľa právnych predpisov tohto štátu pre seba a svojich rodinných príslušníkov, ktorí majú bydlisko v inom členskom štáte.

Poberatelia dôchodkov dostávajú spravidla rodinné dávky od štátu, ktorý im vypláca dôchodok. V prípade súbehu viacerých dôchodkov platia osobitné pravidlá.

6. Jedným slovom, vaše práva, ak ste...

6.1. Cezhraničný pracovník

Cezhraničný pracovník je zamestnancom alebo samostatne zárobkovo činnou osobou, ktorá pracuje v inom členskom štáte, ako je štát, v ktorom má bydlisko a do ktorého sa vracia najmenej raz do týždňa.

Ako cezhraničný pracovník ste chránený európskymi ustanoveniami o sociálnom zabezpečení rovnako ako všetky ostatné kategórie osôb, ktorých sa tieto ustanovenia týkajú, napríklad:

- ste poistený v krajine, v ktorej pracujete;
- máte právo na rodinné dávky, a to aj pre svojich rodinných príslušníkov, ktorí majú bydlisko v inej krajine;
- od každej krajiny, v ktorej ste boli poistený najmenej jeden rok, poberáte rozdielny dôchodok.

Na nemocenské dávky a podporu v nezamestnanosti sa však vzťahujú určité osobitné pravidlá.

- Čo sa týka vecných dávok, v prípade choroby z povolania alebo pracovného úrazu máte ako pracovník z pohraničnej oblasti právo vybrať si jednu z dvoch možností; vecné dávky môžete poberať buď v krajine vášho bydliska, alebo v krajine, kde pracujete. Vo väčšine prípadov bude pre vás praktickejšie, ak budete poberať vecné nemocenské dávky v krajine, v ktorej pracujete a trávite väčšinu času. V prípade dôchodku však stratíte štatút „cezhraničného pracovníka“ a už nebudete mať nárok na vecné nemocenské dávky v krajine, v ktorej ste boli zamestnaný.

Upozornenie

Rodinní príslušníci cezhraničných pracovníkov majú rovnaké právo výberu možnosti iba v niektorých krajinách. Bližšie informácie vám poskytne vaša zdravotná poisťovňa.

Čo sa týka podpory v nezamestnanosti, ak ste úplne nezamestnaný, máte nárok iba na dávky v krajine vášho bydliska, čo sa nevzťahuje na prípad, keď môžete preukázať, že udržiavate bližšie kontakty s krajinou, v ktorej ste boli naposledy zamestnaný (vypočítanie výšky dávky pozri v bode 5.8).

6.2. Sezónny pracovník

Sezónny pracovník je osoba, ktorá počas najviac ôsmich mesiacov vykonáva prácu sezónneho charakteru v inej krajine, ako je krajina, v ktorej má bydlisko.

Ako sezónnemu pracovníkovi vám ustanovenia Spoločenstva o sociálnom zabezpečení poskytujú rovnaké práva a ukladajú rovnaké povinnosti ako všetkým ostatným kategóriám pracovníkov. Predovšetkým ste poistený v krajine, v ktorej ste zamestnaný počas príslušnej sezóny. Osobitnými pravidlami sa riadi iba podpora v nezamestnanosti:

- ako nezamestnaný sezónny pracovník spĺňajúci všetky stanovené podmienky máte právo vybrať si z týchto možností: môžete poberať dávky v nezamestnanosti v krajine, v ktorej ste boli sezónnym pracovníkom, alebo v krajine vášho bydliska;
- ako nezamestnaný sezónny pracovník spĺňajúci všetky stanovené podmienky a poberajúci podporu v nezamestnanosti v krajine, v ktorej ste pracovali, môžete – za rovnakých podmienok ako ostatní zamestnanci (pozri bod 5.8) – odísť do inej krajiny s cieľom hľadať si zamestnanie. V takomto prípade sa však trojmesačná doba, počas ktorej máte nárok na podporu, skrúti na dobu do konca sezóny, na ktorú ste boli prijatý.

6.3. Vyslaný pracovník

Pracovník dočasne preložený do zahraničia je osoba, ktorá je spravidla zamestnaná v jednej krajine a dočasne vyslaná do druhej krajiny, aby tam pracovala pre podnik, ktorý ju zamestnáva. Doba vyslania môže byť najviac dvanásť mesiacov a vo výnimočných prípadoch sa môže predĺžiť až na dvadsaťštyri mesiacov.

Ako vyslaný pracovník ste poistený v krajine, v ktorej ste spravidla zamestnaný, čo znamená, že i naďalej budete platiť príspevky do systému sociálneho zabezpečenia v tejto krajine.

Máte nárok na všetky vecné dávky zdravotného poistenia v krajine, do ktorej ste boli vyslaný, a to nezávisle od skutočnosti, či ste zmenili, alebo nezmenili miesto svojho bydliska v rámci štátov.

Máte nárok na rodinné dávky od krajiny, v ktorej ste stále poistený bez ohľadu na to, v ktorej krajine majú bydlisko vaši rodinní príslušníci.

V prípade nezamestnanosti máte nárok na podporu v nezamestnanosti v krajine, v ktorej ste spravidla zamestnaný, ale ak ste sa presťahovali do inej krajiny, budete môcť požiadať o dávky v nezamestnanosti aj tam.

Pred odchodom z krajiny, v ktorej ste spravidla zamestnaný, musíte vyplniť formuláre E 101 a E 106, ktoré budú slúžiť ako potvrdenie o vašom vyslaní a o vašom práve na vecné dávky zdravotného poistenia.

6.4. Poberateľ dôchodku

Ustanovenia Spoločenstva o sociálnom zabezpečení poskytujú značnú ochranu poberateľom dôchodkov (starobný, invalidný alebo pozostalostný dôchodok).

Upozornenie

To platí nielen pre bývalých migrujúcich pracovníkov, ale aj pre všetkých štátnych príslušníkov členského štátu, ktorí majú nárok na dôchodok v rámci zákonného dôchodkového systému. Aj keď ste nikdy počas zamestnania neodišli z vašej krajiny, môžete sa domáhať ustanovení Spoločenstva, keď ste poberateľom dôchodku a miesto vášho bydliska alebo pobytu sa nachádza v inej krajine.

Tu je stručný opis vašich práv:

A) Dôchodky

Máte právo na osobitný dôchodok od každej krajiny, v ktorej ste boli poistený najmenej jeden rok pod podmienkou, že spĺňate podmienky stanovené platnými právnymi predpismi (napríklad dôchodkový vek, predpísané podmienky). V prípade potreby sa doby poistenia v iných krajinách sčítavajú.

Dôchodok sa vám bude vyplácať bez obmedzenia, zmeny alebo prerušenia bez ohľadu na to, v ktorej krajine Európskej únie alebo Európskeho hospodárskeho priestoru máte bydlisko. To sa však nevzťahuje na niektoré dôchodkové príplatky alebo sociálne dôchodky viazané na výšku príjmov (pozri bod 5.6 vyššie).

B) Nemocenské dávky

Máte právo na akékoľvek vecné nemocenské dávky v krajine vášho bydliska, aj keď ste v tejto krajine neboli nikdy poistený. Je však potrebné, aby ste v prípade, že máte bydlisko v niektorej z krajín, ktoré vám vyplácajú dôchodok, mali nárok na nemocenské dávky ustanovené právnymi predpismi tejto krajiny a za podmienok určených týmito predpismi.

Počas prechodného pobytu v inej krajine máte nárok na všetky vecné dávky, ktoré budú počas vášho pobytu nevyhnutné.

C) Rodinné dávky

Máte právo na rodinné dávky na vašich rodinných príslušníkov, ak vy a vaši rodinní príslušníci máte bydlisko na území Európskej únie alebo Európskeho hospodárskeho priestoru. Tieto dávky vypláca inštitúcia krajiny, ktorá vám vypláca dôchodok. Ak máte nárok na viacero dôchodkov od rôznych krajín, môže sa stať, že budete dostávať najvyššiu sumu zo všetkých, ktoré sú ustanovené právnymi predpismi týchto štátov (pozri aj bod 5.9).

6.5. Študent

Čoraz viac študentov má záujem absolvovať časť štúdia alebo celé štúdium v inej krajine. Z problémov, ktoré sa v súvislosti s tým často vyskytujú (popri jazyku, uznávaní diplomov, ubytovaní atď.), nie je prístup k zdravotnej starostlivosti a k nemocenským dávkam určite ten najmenej dôležitý. Ustanovenia Spoločenstva o sociálnom zabezpečení prinášajú praktické riešenia najmä po svojom rozšírení – aj keď len čiastočnom – na túto kategóriu osôb:

- študenti, ktorí majú bydlisko v inom štáte, sú poistení v krajine svojho pôvodu a študujú, majú právo na všetky vecné nemocenské dávky ustanovené právnymi predpismi tejto krajiny. Na tieto účely potrebujú vyplniť formulár E 109, ktorý si môžu vyžiadať od inštitúcie, v ktorej sú poistení, alebo v ktorej sú poistení ich rodičia;
- študenti s miestom prechodného pobytu v inom štáte, v ktorom študujú, majú nárok na všetky vecné dávky v rámci zdravotnej starostlivosti.

6.6. Turista

Každý rok milióny turistov cestujúcich po Európe trávajú svoje dovolenky v zahraničí. V prípade choroby alebo úrazu musia mať prístup k dávkam zdravotnej starostlivosti a nemocenským dávkam potrebným v krajine, v ktorej sa zdržiavajú.

Ak sa na vás vzťahujú ustanovenia Spoločenstva o sociálnom zabezpečení (pozri kapitolu 2), máte právo, rovnako ako štátni príslušníci tohto štátu, na všetky plnenia súvisiace so zdravotnou starostlivosťou, ktoré sú z lekárskeho hľadiska potrebné v krajine, v ktorej sa zdržiavate.

Nárok na tieto plnenia si môžete uplatniť, ak máte európsky preukaz zdravotného poistenia alebo vyplnený formulár E 111.

Ak ste si zabudli alebo ste stratili európsky preukaz, môžete sa obrátiť na svoju zdravotnú poisťovňu so žiadosťou, aby vám veľmi rýchlo poslala dočasné náhradné osvedčenie faxom alebo elektronickou poštou. Tento doklad je ekvivalentom európskeho preukazu a rovnako vám umožní prístup k zdravotnej starostlivosti a úhradu nákladov s ňou spojených počas vášho prechodného pobytu v inom členskom štáte. Tento postup odporúčame najmä vtedy, keď je potrebná vaša hospitalizácia.

Skutočnosť, že nie ste schopný predložiť európsky preukaz, nesmie mať vplyv na vaše lekárske ošetrovanie. Avšak neexistuje žiadna záruka, že vaše náklady budú preplatené za rovnakých podmienok, aké by sa uplatnili, keby ste vedeli preukázať vaše poistenie prostredníctvom európskeho preukazu alebo rovnocenného dokladu. Môže sa totiž stať, že lekár alebo zdravotnícke zariadenie vás vyzve, aby ste zaplatili určitý preddavok na úhradu výdavkov, ktorý by nepožadovala od osoby poistenej v tom istom členskom štáte. V prípade potreby by vám mohla pomôcť vaša inštitúcia tak, že vám faxom alebo elektronickou poštou pošle dočasné náhradné osvedčenie alebo nový štandardný formulár E 111.

6.7. Neaktívna osoba

Ako sa uvádza v kapitole 2, osoby, ktoré nie sú zamestnancami, samostatne zárobkovo činnými osobami, poberateľmi dôchodku ako bývalí pracovníci a nevzťahuje sa na ne alebo už sa na ne nevzťahuje všeobecný systém zabezpečenia pracujúcich – tzv. hospodársky neaktívne osoby – nie sú ešte chránené ako také ustanoveniami Spoločenstva o sociálnom zabezpečení.

V určitých prípadoch sa na ne vzťahuje ochrana ako na rodinných príslušníkov zamestnanca alebo samostatne zárobkovo činnnej osoby alebo poberateľa dôchodku. Vo všetkých ostatných prípadoch sa nemôžu domáhať ustanovení Spoločenstva, ak sa ich miesto pobytu alebo trvalého bydliska nachádza v zahraničí.

To však nutne neznamená, že nie sú žiadnym spôsobom chránení. V niektorých prípadoch im môže vlastné súkromné poistenie poskytnúť určitú ochranu, a to aj v zahraničí. Bližšie informácie získate vo vašej poisťovni.

6.8. Občan tretej krajiny

Rada nedávno rozhodla o rozšírení nariadenia č. 1408/71 na *štátnych príslušníkov tretích krajín*, ktorí legálne bývajú v členskom štáte EÚ. Ide o nariadenie Rady (ES) č. 859/2003 zo 14. mája 2003, ktoré nadobudlo účinnosť 1. júna 2003. Následne sa môžu štátni príslušníci tretích krajín, ako aj ich rodinní príslušníci a pozostali domáhať európskych ustanovení o koordinácii systémov sociálneho zabezpečenia hneď po získaní legálneho bydliska v členskom štáte a v situáciách, keď nie všetci rodinní príslušníci sa nachádzajú na území jedného členského štátu (napríklad, pracovník, ktorý pracuje v Belgicku a jeho deti študujú vo Francúzsku, môže požiadať o rodinné dávky napriek tomu, že jeho deti nebývajú v Belgicku). Čo sa týka rodinných dávok, na Rakúsko a Nemecko sa uplatňujú osobitné ustanovenia.

7. Ustanovenia Spoločenstva v praxi

Cieľ, zásady a obsah ustanovení Spoločenstva o sociálnom zabezpečení boli uvedené v kapitolách 1 až 6. V tejto kapitole získate všeobecné informácie o praktickom uplatňovaní ustanovení, aby ste sa mohli domáhať svojich nárokov podľa týchto ustanovení.

7.1. Ustanovenia Spoločenstva majú prednosť: nezaťažujte sa rozpormi medzi vnútroštátnymi právnymi predpismi a nariadeniami Spoločenstva

Ustanovenia Spoločenstva o sociálnom zabezpečení patria medzi najviac uznávané pravidlá Európskej únie. Ako „nariadenia“ majú silu zákona a sú priamo uplatniteľné vo všetkých členských štátoch. Inými slovami, tieto ustanovenia sú záväzné pre všetkých a musia ich dodržiavať vnútroštátne úrady a orgány verejnej moci, inštitúcie sociálneho zabezpečenia a súdy. Pravidlá Spoločenstva majú prednosť, aj keď sú v rozpore s vnútroštátnymi právnymi predpismi.

Príklad

Podľa znenia zákonov určitých členských štátov je prístup k určitým plneniam podmienený občianstvom daného štátu; táto podmienka sa zrušuje „priamym účinkom“ ustanovení Spoločenstva o sociálnom zabezpečení, čo platí pre všetky osoby dotknuté týmito ustanoveniami.

Napriek tomu sa zavše vyskytujú problémy pri reštriktívnom výklade nariadení Spoločenstva alebo nesprávnom uplatňovaní týchto nariadení, alebo názor, že osobitná dávka patrí mimo ich oblasti pôsobnosti. V takýchto prípadoch sa neznepokojte: máte právo priamo sa domáhať vhodných ustanovení Spoločenstva na všetkých úradoch verejnej moci a príslušných súdoch vždy, keď sa tieto ustanovenia môžu uplatniť na váš prípad.

7.2. Formuláre a formálne náležitosti

Formuláre a úradné postupy sa často pokladajú za nepríjemné a nudné. Sú však nevyhnutné vo vzťahoch s inštitúciami sociálneho zabezpečenia v zahraničí a môžu vám pomôcť úspešne si uplatniť nároky v primeranej lehote.

Na vnútroštátnej úrovni vo vašej krajine by ste mali zároveň vyplniť formuláre a dodržať isté postupy, aby ste mohli požiadať o dávky sociálneho

zabezpečenia. Ak ide o inštitúcie v zahraničí, tieto formality sú mimoriadne dôležité: inštitúcia v zahraničí musí napríklad vedieť, v ktorej krajine ste poistený, či spĺňate podmienky na poskytnutie dávok v súlade s právnymi predpismi tejto krajiny a ktorá inštitúcia jej poskytne úhradu po tom, čo vám vyplatí dávky (vám alebo vašim rodinným príslušníkom).

Bolo by príliš časovo náročné a zložité nútiť príslušnú zahraničnú inštitúciu, aby v každom prípade vykonala tieto kroky:

- vyhľadala meno a adresu príslušnej inštitúcie v inej krajine,
- spísala žiadosť o informácie,
- poslala ju príslušnej inštitúcii,
- pred prijatím akéhokoľvek rozhodnutia čakala na odpoveď.

Takýmto zložitým a odradzujúcim postupom sa možno vyhnúť vyplnením osobitných formulárov určených na rýchlu a efektívnu medzinárodnú komunikáciu medzi inštitúciami sociálneho zabezpečenia, na ktoré sa vzťahujú ustanovenia Spoločenstva. Tieto formuláre obsahujú všetky požadované informácie na určenie a potvrdenie vášho nároku na dávky. Pred odchodom do zahraničia si zakaždým vyžiadajte potrebné formuláre v príslušných inštitúciách. Po príchode do inej krajiny budú môcť inštitúcie v mieste vášho bydliska alebo prechodného pobytu, ktorým predložíte vaše formuláre, bezodkladne preskúmať váš prípad.

Základné formuláre sú:

- séria E 100 pre vyslaných pracovníkov a nárok na dávky v chorobe a materstve;
- séria E 200 na vypočítanie a vyplácanie dôchodkov;
- séria E 300 na uplatnenie nároku na podporu v nezamestnanosti;
- séria E 400 na uplatnenie nároku na rodinné dávky.

Rôzne formuláre sú potrebné nielen na zabezpečenie spolupráce medzi príslušnými inštitúciami sociálneho zabezpečenia, ale na zadnej strane často obsahujú užitočné informácie (napríklad názvy a adresy inštitúcií v inom členskom štáte). Samozrejme, ak si aj zabudnete vyžiadať potrebné formuláre pred odchodom, stále budete môcť požiadať o dávky: inštitúcia druhého členského štátu si príslušné formuláre zaobstará priamo od príslušnej inštitúcie vašej krajiny. Musíte si však uvedomiť, že to môže mať za následok značné oneskorenie rozhodnutia o vašej žiadosti.

Niekedy sa stáva, že pracovníci, ktorí sú chránení v rámci systémov sociálneho zabezpečenia členských štátov (napríklad vyslaní pracovníci, cezhraniční pracovníci, sezónni pracovníci), si nemôžu v stanovenej lehote podať žiadosť na príslušný orgán, inštitúciu alebo súd konkrétneho členského štátu. To môže mať za následok čiastočnú alebo úplnú stratu nároku na dávky podľa právnych predpisov tohto štátu. V snahe zabrániť takýmto nepríjemným dôsledkom ustanovenia Spoločenstva o sociálnom zabezpečení stanovujú, že vaša žiadosť bude prijatá, ak ju predložíte v tej istej lehote zodpovedajúcemu úradu, inštitúcii alebo súdu druhého členského štátu (napríklad v ktorom sa nachádza miesto vášho pobytu alebo bydliska). Vaša žiadosť sa bezodkladne postúpi príslušnému štátu.

Pracovníci, ktorí boli zamestnancami alebo samostatne zárobkovo činnými osobami v niekoľkých členských štátoch, sa stretávajú s problémom, že nevedia, na ktorú vnútroštátnu inštitúciu musia podať žiadosť o invalidný alebo starobný dôchodok. V zásade sa vždy môžu obrátiť na inštitúciu členského štátu, v ktorom majú bydlisko, aj keď táto osoba nebola v tomto štáte nikdy poistená. Inštitúcia štátu bydliska postúpi žiadosť príslušnej inštitúcii a dátum prvého podania žiadosti sa bude pokladať za dátum podania žiadosti príslušnej inštitúcii. Toto riešenie je v záujme žiadateľa, pretože je spravidla jednoduchšie podať žiadosť v štáte bydliska. Žiadosť o dávky v invalidite sa môže podať aj v štáte vzniku invalidity, kým žiadosť o starobný dôchodok môže byť podaná inštitúcii štátu, v ktorom bol žiadateľ naposledy poistený, ak nebol poistený v štáte bydliska.

Uvedené formuláre a postupy majú v úmysle uľahčiť cezhraničné vzťahy s inštitúciami sociálneho zabezpečenia niekoľkých členských štátov. Môžu vám pomôcť získať dávky v primeranej lehote a dodržať termíny stanovené na podanie žiadostí. Všimnite si však, že tieto termíny a ostatné formálne náležitosti, ktoré treba v súvislosti so žiadosťou dodržať, závisia od ustanovení vnútroštátnych právnych predpisov a v jednotlivých krajinách sú odlišné. Okamžite sa preto obráťte na príslušné inštitúcie, ktoré vám poskytnú bližšie informácie o potrebných krokoch, ktoré treba urobiť v záujme získania dávok.

7.3. Cudzie krajiny, cudzie jazyky: nemusí to byť problém!

Vždy, keď pracujete, máte bydlisko alebo pobyt v cudzej krajine, môžu byť pre vás problémom cudzie jazyky, najmä zložitá terminológia sociálneho zabezpečenia. Neznalosť cudzích jazykov môže ľahko spôsobiť nedorozumenia a mohla by ohroziť vašu žiadosť o dávky, dodržanie lehôt a podanie odvolania.

Z tohto dôvodu pravidlá Spoločenstva o sociálnom zabezpečení obsahujú explicitné ustanovenia, ktoré môžu zabrániť jazykovým problémom spojeným s vašimi vzťahmi s inštitúciami v zahraničí a vyriešiť ich.

Jednotlivé formuláre, ktoré dostanete po príchode do iného štátu (pozri bod 7.2), by mali byť k dispozícii vo všetkých úradných jazykoch Európskej únie a Európskeho hospodárskeho priestoru, teda v týchto jazykoch:

anglickom	islandskom	portugalskom
českom	litovskom	slovenskom
dánskom	lotyšskom	slovinskom
estónskom	maďarskom	španielskom
fínskom	maltskom	švédskom
francúzskom	nemeckom	talianskom
gréckom	nórskom	
holandskom	poľskom	

Keď v zahraničí predložíte inštitúcii formulár, táto inštitúcia ho môže porovnať so vzorom vypracovaným v jej úradnom jazyku; obsah formulára je tak zrozumiteľný, aj keď je vytlačený v úplne inom jazyku. Neváhajte preto s predložením vašich formulárov inštitúciám v zahraničí, tie budú vedieť, čo je potrebné s nimi urobiť!

Žiadosti a dokumenty, ktoré predkladáte inštitúciám alebo súdom iného členského štátu, nemôžu byť zamietnuté z dôvodu, že nie sú spísané v úradnom jazyku tohto štátu. Inými slovami, vaše žiadosti, listy a osvedčenia môžete predkladať vo vašom materinskom jazyku (ak patrí medzi uvedené úradné jazyky!), ak to budete pokladať za potrebné alebo užitočné. Je samozrejmé, že takýto postup môže spôsobiť oneskorené rozhodnutie o vašej žiadosti, ale v mnohých prípadoch vám to pomôže vyjadriť sa jasne a vyhnúť sa nedorozumeniam. Bol vypracovaný mechanizmus Spoločenstva s cieľom pomôcť vnútroštátnym inštitúciám urýchliť preklad dokumentov podaných v cudzom jazyku.

Čo sa týka osobitne dôležitých rozhodnutí o žiadostiach o dôchodok, máte nárok dostať stručnú správu vo vašom materinskom jazyku o všetkých rozhodnutiach, ktoré prijali inštitúcie v zahraničí. K správe budú pripojené kompletne rozhodnutia.

Môžeme konštatovať, že samotné jazykové problémy nie sú neprekonateľnou prekážkou na uplatnenie nárokov na dávky sociálneho zabezpečenia na území Európskej únie alebo Európskeho hospodárskeho priestoru. Ovládanie cudzieho jazyka však bude vždy pre človeka výhodou a jeho obohatením.

7.4. Inštitúcie sociálneho zabezpečenia členských štátov: vaše kontaktné miesta v prípade akéhokoľvek problému

Keď sa musíte zaoberať zahraničnými zákonmi a nariadeniami o sociálnom zabezpečení, zložitými formulármi a neznámymi pojmami, neváhajte a požiadajte o pomoc a bližšie informácie príslušnú inštitúciu v mieste vášho pracoviska, bydliska alebo pobytu. Tieto inštitúcie sú v zásade pripravené pomôcť vám, a to aj v zložitých prípadoch.

Niekedy môže byť užitočné obrátiť sa na styčnú organizáciu, ktorá sa špecializuje na riešenie otázok cezhraničného sociálneho zabezpečenia.

Adresy príslušných inštitúcií sú na zadnej strane jednotlivých formulárov uvedených v bode 7.2.

Ak máte pochybnosti o odôvodnenosti odpovede alebo informácie vydané vnútroštátnou inštitúciou a o jej zhode s ustanoveniami Spoločenstva o sociálnom zabezpečení, najprv musíte kontaktovať predmetnú inštitúciu, ktorá by mohla znova posúdiť vašu situáciu. Takýto postup sa uplatňuje aj na úradné rozhodnutia prijaté vo veci nárokov na dávky, ale nezabudnite na lehoty podania úradných odvolaní.

7.5. Podanie žaloby: vaše výsostné právo!

Na to, aby ste podali žalobu na súd, môžete mať rôzne dôvody:

- neznalosť zo strany miestnych inštitúcií príslušných ustanovení vnútroštátnych právnych predpisov alebo právnych predpisov Spoločenstva a judikatúry vnútroštátnych súdov a Súdneho dvora Európskych spoločenstiev. Aj pre odborníkov je prakticky nemožné poznať všetky podrobnosti týchto zákonov a správne ich uplatňovať,
- príliš striktný alebo široký výklad existujúcich ustanovení príslušnou inštitúciou: tieto ustanovenia nie sú vždy dosť jasné, a preto často podáva ich výklad subjekt zodpovedný za ich vykonávanie,
- medzery v právnych textoch a nepredvídateľné situácie, ktoré si vyžadujú súdne rozhodnutie.

Máte právo použiť metódy opravného prostriedku, ktoré vám poskytujú vnútroštátne právne predpisy v týchto situáciách alebo v podobných situáciách, pretože podľa vás je rozhodnutie čiastočne alebo úplne chybné.

Pozor!

V každom prípade si uschovajte obálku, v ktorej vám bolo doručené rozhodnutie, žiadosť o doplňujúce informácie alebo obyčajný oznam inštitúcie sociálneho zabezpečenia od ktoréhokoľvek členského štátu v súvislosti s vašou žiadosťou! Prečo?

Príklad

Podali ste si žiadosť o dôchodok; príslušná inštitúcia vám pošle zamietavé rozhodnutie a dátum uvedený v rozhodnutí je napríklad 1. február. Z neznámeho dôvodu ho však dostanete 1. septembra. Rozhodnutie je napadnuteľné, ale odvolanie malo byť podané do troch mesiacov od dátumu doručenia. Zahodili ste obálku, ktorá je dôkazom, že právoplatným dátumom je 1. február, ale keby ste si ju uschovali, svoje nároky si môžete uplatniť do 30. novembra!

Môže sa zdať, že zo zjavne neoprávnených dôvodov bola platba vášho dôchodku zastavená. Neuspokojte sa s vysvetleniami, ktoré dostanete telefonicky, aj keď vám ich poskytne kompetentná inštitúcia! Vždy trvajte na písomnom rozhodnutí! Iba na tomto základe sa môžete odvolať na súd!

Právne postupy sú v jednotlivých členských štátoch odlišné. Vo všeobecnosti platí, že musíte vyčerpať všetky opravné prostriedky u inštitúcií sociálneho zabezpečenia a až potom sa môžete obrátiť na súd. Ak toto pravidlo nedodržíte, vystavíte sa riziku, že stratíte právo podať súdne odvolanie. To isté sa vám môže stať, ak čakáte príliš dlho od okamihu, keď príslušná inštitúcia vydala konečné rozhodnutie o preskúmaní vášho odvolania.

Vzhľadom na zložitosť otázky a so zreteľom na to, že obrátenie sa na právneho zástupcu vo veci uplatnenia svojich nárokov súdnou cestou môže byť veľmi nákladné bez ohľadu na to, či je vaše odvolanie prijaté, alebo zamietnuté, vám odporúčame, aby ste sa najprv obrátili – ak je to možné – na právnych poradcov, ktorí sa špecializujú na túto oblasť (často ide o osoby zamestnávané odborovými organizáciami alebo organizáciami migrujúcich pracovníkov), ktorí vám okrem iného môžu presne povedať, aký bude ďalší postup a aké sú šance na úspech.

7.6. Súdny dvor Európskych spoločenstiev: garant práv európskych občanov

Od prijatia ustanovení Spoločenstva o sociálnom zabezpečení vyniesol Súdny dvor Európskych spoločenstiev viac ako 500 rozsudkov vo veci výkladu, z ktorých väčšina bola v prospech migrujúcich pracovníkov a ich rodinných príslušníkov. Toto množstvo svedčí o tom, že Súdny dvor zohráva významnú úlohu v ochrane európskych občanov. Je životne dôležitý vzhľadom na existenciu pochybností o rozsahu pôsobnosti ustanovení

Spoločenstva, ich uplatňovaní na individuálne prípady a ich výklad vo vzťahu k vnútroštátnym právnym predpisom.

Preto nie je vôbec prehnané tvrdenie, že bez judikatúry Súdneho dvora Európskych spoločenstiev by ochrana ustanovení Spoločenstva o sociálnom zabezpečení bola menej účinná, neúplná a menej uspokojivá. Súdny dvor je právnym garantom európskych občanov, ktorí uplatňujú svoje právo na pohyb a pobyt na európskom území.

Vzhľadom na významnú úlohu Súdneho dvora budete musieť zistiť, ako presne postupovať v prípade účasti Súdneho dvora na rozhodnutí o vašom prípade:

- Súdny dvor Európskych spoločenstiev nerozhoduje priamo o individuálnych prípadoch v oblasti sociálneho zabezpečenia. Jeho rozsudky sa týkajú iba výkladu ustanovení Spoločenstva vzťahujúcich sa na konkrétny prípad. Tento výklad je záväzný pre všetky zainteresované strany (vnútroštátne súdy, inštitúcie sociálneho zabezpečenia, súkromné osoby), a teda je podstatný pre konečné rozhodnutie prijaté voči vám.
- Preto sa nemôžete obrátiť priamo na Súdny dvor Európskych spoločenstiev. Najprv sa vždy musíte obrátiť na vnútroštátne súdy, ale nie je potrebné, aby ste vyčerpali všetky riešenia a opravné prostriedky ustanovené vnútroštátnymi právnymi predpismi.
- Vnútroštátny súd, ktorý rozhodne o vašom prípade, môže v prípade pochybností — a ak vo vašom prípade rozhodnutie závisí od výkladu — požiadať o stanovisko Súdneho dvora k výkladu osobitného ustanovenia pravidiel Spoločenstva o sociálnom zabezpečení. Ide o „otázku predbežného rozhodnutia“. Každý vnútroštátny súd vrátane súdu prvého stupňa môže požiadať o takýto druh rozhodnutia. Ak nie je možný iný opravný prostriedok voči rozhodnutiu vnútroštátneho súdu, vnútroštátny súd musí požiadať o rozhodnutie o predbežnej otázke. Vždy môžete preto navrhnúť, aby sudca konzultoval váš prípad so Súdnym dvorom Európskych spoločenstiev.
- Nakoniec sa môže stať aj to, že Európska komisia postúpi vec Súdnemu dvoru, keď usúdi, že vnútroštátne právne a správne predpisy sú nezlučiteľné s európskymi predpismi („sťažnosť na neplnenie si povinností“). Na začatie tohto konania sa nevyžaduje vyčerpanie všetkých vnútroštátnych riešení a opravných prostriedkov ani existencia konkrétneho individuálneho prípadu. Toto konanie je však časovo náročné a dlhotrvajúce a zo 400 rozsudkov Súdneho dvora je len málo tých, ktoré boli vynesené po podaní sťažnosti za neplnenie si povinností, kým viac ako 90 % rozsudkov bolo vynesených v otázkach predbežného rozhodnutia predložených vnútroštátnymi súdmi.

Vo väčšine týchto prípadov ani nebude nutné obracať sa na Súdny dvor Európskych spoločenstiev, pretože súčasná judikatúra je dostatočne jasná, aby mohla rozhodnúť o vašom prípade. Preto je potrebné, aby advokáti, právni poradcovia a vnútroštátne súdy boli dokonale oboznámené s touto judikatúrou.

8. Máte ďalšie otázky?

Účelom jednotlivých kapitol tejto príručky je poskytnúť vám celkový prehľad o ochrane, ktorú zaručujú ustanovenia Spoločenstva o sociálnom zabezpečení európskych občanov využívajúcich právo na slobodu pohybu. Poskytnuté informácie vám môžu pomôcť zistiť, či sa ustanovenia Spoločenstva vzťahujú na váš prípad a aké sú v zmysle týchto ustanovení vaše práva a povinnosti.

Ako sme uviedli na začiatku tejto príručky, na takom malom priestore však nie je možné podrobne objasniť ustanovenia Spoločenstva a vysloviť jasné stanovisko k jednotlivým prípadom. Z tohto dôvodu možno budete mať po prečítaní tejto príručky mnohé pochybnosti a otázky. V takom prípade vám odporúčame, aby ste sa so žiadosťou o bližšie informácie obrátili na príslušné miestne, regionálne alebo vnútroštátne inštitúcie a orgány.

Ak napriek tomu ešte nebudete spokojný s výsledkom vašich krokov, neváhajte a oznámte svoj prípad Európskej komisii. V rámci možností vám odpovieme na otázky, skontaktujeme sa s príslušnými inštitúciami a budeme vám nápomocní pri uplatňovaní vašich práv. Vzhľadom na značný počet individuálnych prípadov vás však prosíme o trpezlivosť.

Korešpondenciu zasielajte na adresu:

Commission européenne
DG Emploi et affaires sociales
Protection sociale et intégration sociale
Libre circulation des travailleurs et coordination des régimes
de sécurité sociale
Rue de la Loi 200
B-1049 Bruxelles

Európska komisia

**Ustanovenia Spoločenstva o sociálnom zabezpečení
Vaše práva pri pohybe v rámci Európskej únie**

Luxemburg: Úrad pre vydávanie úradných publikácií Európskych
spoločenstiev.

2005 – 50 s. – 14,8 x 21 cm

ISBN 92-79-00007-1

PREDAJ A PREDPLATENIE PUBLIKÁCIÍ

Platené publikácie, ktoré vydáva Úrad pre úradné publikácie, môžete dostať v našich predajných kanceláriách na celom svete.

Ako treba postupovať, aby ste získali niektorú z našich publikácií?

Zadovážte si zoznam našich predajných kancelárií, vyberte si kanceláriu, ktorá Vám najviac vyhovuje a zašlite na jej adresu objednávku.

Ako si zadovážite zoznam predajných kancelárií?

- Potrebnú informáciu nájdete na internetových stránkach Úradu pre úradné publikácie <http://publications.eu.int/>
- Zoznam si môžete objednať faxom na čísle (352) 2929-42758 a bude Vám zaslaný v tlačenej verzii.

